

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK
VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI**

ANDAÇ EKER

DENİZLİ 2022

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK
VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI**

Andaç EKER

Danışman

Prof. Dr. Kazım ÇELİK

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Andaç EKER

TEŞEKKÜR

Eğitim Yönetiminde yüksek lisans yapma sürecimde değerli görüş ve eleőtirileriyle beni yönlendiren, rehberliğini, zamanını ve bilgisini esirgemeyen kıymetli hocam, danışmanım Prof. Dr. Kazım ÇELİK Hoca'ma, tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Ayrıca, kendileriyle geçireceğim zamanın büyük bir bölümünü yüksek lisans için kullanmama karşı maddi ve manevi desteklerini esirgemedен yanımda oldukları için sevgili eşim Ercan EKER ve sevgili oğlum Haluk Egemen EKER' e de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Andaç EKER

ÖZET

Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı

EKER, Andaç

Yüksek Lisans Projesi, Eğitim Bilimleri ABD,

Eğitim Yönetimi Bilim Dalı

Proje Danışmanı: Prof. Dr. Kazım ÇELİK

Haziran 2022, 59 sayfa

Bu araştırma Denizli ili Pamukkale İlçesinde Yaşar Kımlı Fen Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden internet bağımlılığı ve siber zorbalık algılarıyla ilgili ölçeklere verdikleri yanıtların analiziyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Öğrenciler “Seçkisiz örnekleme” yöntemiyle örneklem alınarak gönüllü ve istekli olanlar çalışmaya alınmıştır. 343 ölçek değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı; “Kişisel Bilgiler”, “İnternet Bağımlılığı Ölçeği” ve “Siber Zorbalık Ölçeği” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığı algılarının kontrol kaybı, fazla online kalma isteği, sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutlarıyla genel internet bağımlılığının “Az” düzeyinde iken siber zorbalık algıları ise “Yok” seviyesindedir. Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık düzeylerinin kardeş sayısı, sınıf düzeyleri, kendilerine ait odasının olma ve evde internet bağlantısı durumlarına göre farklılık göstermediği ancak cinsiyet, günlük internete bağlanma süresi ve günlük oyun oynama sürelerine göre ise farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin internet bağımlılıkları ve alt boyutlarıyla siber zorbalık düzeyleri arasında fazla online olma isteği ile siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve zayıf ancak kontrol kaybı boyutuyla siber zorbalık arasında, sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutuyla siber zorbalık arasında anlamlı ve genel internet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İnternet bağımlılığı arttıkça siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalığı yapma ihtimalinin artacağı ya da siber zorbalık düzeyi arttıkça internet bağımlılıklarının da artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Anahtar Sözcükler: İnternet, bağımlılık, siber, zorba, öğrenci, fen lisesi

İÇİNDEKİLER

PROJE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYANNAMESİ	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
BİRİNCİ BÖLÜM – GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.1.1. Problem Cümlesi	2
1.1.2. Alt Problemler	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM – KURAMAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. Siber Zorbalık	5
2.2. Siber Zorbalık Türleri.....	9
2.3. Siber Zorbalığın Etkileri	11
2.4. Siber Zorbalığa Karşı Mücadele	13
2.5. Bağımlılık ve İnternet Bağımlılığı	15
2.6. İnternet Bağımlılığının Belirtileri	19
2.7. İnternet Bağımlılığını Etkileyen Faktörler	20
2.8. İlgili Araştırmalar	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM – YÖNTEM	24
3.1. Araştırmanın Modeli	24
3.2. Evren ve Örneklem	24
3.3. Veri Toplama Aracı	25
3.4. Verilerin Analizi	26

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - BULGULAR ve YORUM	28
4.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular	28
4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	28
4.2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	29
4.2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	36
BEŞİNCİ BÖLÜM - TARTIŞMA VE ÖNERİLER	37
5.1. Tartışma ve Sonuç	37
5.2. Öneriler	38
KAYNAKÇA	40
EKLER	44
ÖZGEÇMİŞ	50

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcı Öğrencilerin Dağılımları	24
Tablo 3.2. Verilerin Cronbach Alpha Değerleri	26
Tablo 3.3. İnternet Bağımlılığı ve Alt boyutları ile Siber Zorbalık Ölçeği Verilerinin Basıklık ve Çarpıklık Analizi	26
Tablo 4.1. Fen Lisesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı (Alt Boyutları) ve Siber Zorbalıklarına İlişkin Algıları	28
Tablo 4.2. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Analizi.....	29
Tablo 4.3. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Analizi.....	30
Tablo 4.4. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Analizi	31
Tablo 4.5. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Günlük İnternete Bağlanma Sürelerine Göre Analizi	32
Tablo 4.6. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Günlük Oyun Oynama Sürelerine Göre Analizi	33
Tablo 4.7. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Kendisine Ait Odasının Olma Durumuna Göre Analizi.....	34
Tablo 4.8. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Evde İnternet Bağlantısı Olma Durumuna Göre Analizi.....	35
Tablo 4.9. Öğrencilerin İnternet Bağımlılıkları Algılarıyla Siber Zorbalığa İlişkin Algıları Arasındaki İlişkinin Pearson Korelasyon Testi.....	36

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde, problem durumunu tanımlanmış, problem cümlesi ve alt problemlere yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın amacı, önemi, sayıltı, sınırlılık ve tanımlar başlıkları da bu bölümde yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

İnternet çoğu birey için yaşam kalitesini artıran (Arslan, 2017) sağlıklı bir araç iken, gereğinden fazla kullanımı, sağlık problemleri, günlük aktiviteleri aksatma ve diğer insanlarla çatışma gibi problemlerin doğmasına neden olabilmektedir (Chao ve Hsiao, 2000). Yao ve Zhong (2014), internet bağımlılığını genel bir davranış kontrol problemi olarak tanımlamışlardır. İnterneti cazip kılan bazı sebepler vardır. İnternet dünyası daha rahat olması, utangaçlığı yenmeye yardımcı olması ve gizli olması gibi bireye sunduğu farklı imkânlarla hem yetişkinleri hem gençleri hem de çocukları kendisine çekmektedir. Bu sayede farklı yaş grupların normal yaşamda bir araya gelemeyeceği kişi ve toplulukların kolaylıkla iletişim kurabilmesine olanak sağlamaktadır. Kişi gerçek hayatta kuramadığı ilişkileri internet ortamında rahatlıkla kurabilmektedir. Kişiler duygu ve düşüncelerini çok rahat bir şekilde ifade edebildikleri gibi diledikleri zaman kimliklerini gizleyebilecekleri maskeler de kullanabilmektedirler (King, 1996'dan aktaran: Döner, 2011). Bu gibi sebeplerden dolayı internet bağımlılığı konusu son yıllarda yaygın olarak tartışılmaya ve literatürde araştırmalar yapılmaya başlamıştır (Beranuy vd., 2009).

Zorbalık kavramını ise ilk olarak 1970'li yıllarda Norveçli araştırmacı Dan Olweus ortaya atmıştır. Olafsen ve Viemero, 'zorbalığı saldırganlığın bir formu' olarak tanımlamıştır (Özdiñer Arslan ve Savaşer, 2009). Son yıllarda gençler arasında görülen zorbalık davranışları teknolojinin gelişmesi ve öğrenciler arasında yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte başka bir boyut kazanmıştır. Teknoloji kullanılarak yapılan zorba davranışlara 'siber zorbalık' denmektedir (Ayas ve Horzum, 2010). Siber zorbalık genellikle daha büyük çocuklarda yaşanan bir zorbalık türüdür (Aksaray, 2011). Teknoloji kişilere gerçek kimliğini kullanmadan, karşılıklı görüşmeden iletişim kurabilme olanağı sağladığından fiziksel mesafe bir engel olmaktan çıkmakta ve kurban zorbanın kim ve nerede olduğunu bilmemektedir. Bundan dolayı kişi diğer zorbalıklara göre daha korumasız olmaktadır. Bu tür zorbalıkta fiziksel ya da sosyal üstünlük yerine teknolojiyi iyi kullanabilme ve kimliğini iyi gizleyebilme gibi özellikler ön plana çıkmaktadır (Kaçar, 2015). Siber zorbalıkta kişiye direkt aşağılayıcı, kötü, küfür içeren mesajlar

gönderilebildiği gibi, kişinin fotoğraflarını da rencide edici hale getirerek paylaşarak ya da sosyal medyada başkasının adına hesap oluşturarak onlar adına başkalarına mesaj ve paylaşım göndererek de olabilmektedir. Bu tür zorbalıkların öğrencilerin psikolojisini ve okul başarısını etkileyerek öğrencilerde ciddi travmalar yarattığı, etkilerinin okul dönemi ile sınırlı kalmayıp yaşam boyu sürdüğü ve toplumu da olumsuz olarak etkilediği görülmektedir (Kaçar, 2015).

1.1.1 Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “Denizli’de Fen liselerinde öğrenim gören öğrencilerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık algıları ne düzeydedir?” olarak belirlenmiştir.

1.1.2 Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri şunlardır.

1. Denizli ili Pamukkale ilçesindeki fen liselerinde okuyan öğrencilerin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalıkları ne düzeydedir?
2. Öğrencilerin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalık düzeyleri kişisel değişkenlerine göre (cinsiyet, kardeş sayısı, sınıf, günlük internet bağlanma süresi, günlük oyun oynama süresi, kendisine ait çalışma odası olup olmaması durumu, evde internet bağlantısı olma durumu) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Öğrencilerin İnternet bağımlılığı ile siber zorbalığa uğrama durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ilçesindeki fen liselerinde okuyan öğrencilere yönelik internet bağımlılığı ve siber zorbalık ile ilgili nicel bir çalışma yapmaktır. Bu çalışmada; öğrencilerin siber zorbalık ve internet bağımlılığı ile ilgili algılarının ne düzeyde olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. İnternet bağımlılığı çok olan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Sorusuna yanıt aramak amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Öğrencilere siber zorbalık hakkında farkındalık kazandırmak, teknolojiyi daha bilinçli olarak kullanmalarını sağlamak, siber zorbalık ile ilgili önlemler almak ve baş etme becerilerini geliştirmek büyük önem arz etmektedir. Konuyla ilgili yapılan literatür taramaları ve araştırmalar sonucunda lise öğrencileri siber zorbalığın yaygınlığını ve internet bağımlılığını belirlemeyi amaçlayan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı ve Denizli ilindeki lise öğrencileriyle internet bağımlılığı ve siber zorbalığa yönelik bir araştırmanın yapılmadığı görülmüştür.

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şunlardır;

1. 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ilçesindeki Yaşar Kımıl Fen Lisesindeki öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir ve seçilen örneklem evreni temsil etmektedir.

2. Araştırmaya katılan öğrencilerin herhangi bir baskı olmadan doğru ve içtenlikle ölçüm araçlarına cevap vermişlerdir.

3. Araştırma sonucunda elde edilecek veriler, Denizli ili Pamukkale ilçesindeki Yaşar Kımıl Fen Lisesi öğrencilerinin siber zorbalık ve internet bağımlılığı hakkındaki algılarını ortaya koymaktadır.

4. Araştırma konusunda kullanılan ölçme araçları araştırmanın amacını ortaya çıkarabilecek nitelikte ve yeterliliktedir.

1.5. Sınırlılıklar

- Araştırma, Denizli iline bağlı Pamukkale ilçesinde bulunan 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Yaşar Kımıl Fen Lisesi öğrencilerinin görüşleriyle sınırlıdır.
- Veri toplama araçları olarak “İnternet Bağımlılığı Ölçeği” ve “Siber Zorbalık Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen veriler ölçekler ile elde edilebilen verilerdir.
- Araştırma, ilgili literatür taraması ve öğrencilerin ölçme aracına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.
-

1.6. Tanımlar

İnternet Bağımlılığı: Kişinin çevrimiçi kaldığı süreyi kontrol edemeyip, hayatını olumsuz düzeyde etkileyecek kadar online vakit geçirmesidir.

Siber Zorbalık: Kişinin online ortamda başına gelen istenmeyen, kişiyi rencide edici, saldırgan söz ve davranışlardır.

Lise Öğrencileri: Orta öğretimde Fen lisesinde okumakta olan öğrenciler

İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, konuya ilişkin alan yazın taramasında ve bu alanda yürütülmüş ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Siber Zorbalık

Zorbalık günümüzde eğitim kurumları içerisinde son derece sık bir şekilde karşılaşılan bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Zorbalık davranışı, teknolojideki hızlı ilerlemeler ve genç bireyler tarafından yoğun biçimde başvurulmasıyla beraber teknoloji içerikli aygıtların kullanılmasıyla gerçekleştirilmeye başlamış durumdadır. Bu durumun okullarda öğrencilerin yapmakta oldukları zorbalıklara siber zorbalık ismiyle yeni ve farklı bir türün eklenmesine sebebiyet verdiği görülmektedir (Ayas ve Horzum, 2011). Siber zorbalık kavramına birtakım araştırmalar içerisinde internet zorbalığı (internet bullying), internet saldırganlığı internet tacizi ve elektronik zorbalık şeklindeki kullanımlar ile yer verildiğini görmek mümkündür.

Siber zorbalığın, internet teknolojisi aracılığıyla insanların kasıtlı ve sistematik bir şekilde zarar görmelerine neden olmak biçiminde tanımlaması yapılmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2009). Kısa ve basit olarak görünmekte olan bu tanımlama, esasında içinde önemli noktalar barındırmaktadır. Herhangi bir davranış ya da tutumun siber zorbalık kapsamında değerlendirilebilmesinde davranış ve tutumların rastlantısal olarak değil kasıt ve tekrar içerecek şekilde gerçekleşmesi gerekir. Bunun yanında davranışların karşıdaki bireylere zarar verici nitelik taşıması, bilgisayarlar, cep telefonları gibi teknolojik aygıtlar aracılığı ile uygulanması ayırıcı nitelik taşır. Siber zorbalık taciz ya da tehditler içeren mesajlar iletmeyi, web siteleri ya da sosyal paylaşım ağları aracılığıyla bireylere yönelik olarak küçük düşürücü yorumlar yapmayı, tehdit içeren paylaşımların üretilmesini içerir (Patchin ve Hinduja, 2009). Bir diğer tanımlamada siber zorbalığın, elektronik iletişim aygıtlarının savunmasız mağdurlara karşı bir kişi ya da topluluk tarafından kasıtlı ve sistematik biçimde saldırgan tutumlarla kullanılmaları şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

Siber zorbalık, "bilgiler ile iletişim teknolojilerini kullanarak kişiler ya da gruplara, özel veya tüzel kişiliklere yönelik yapılmakta olan teknik veya ilişkisel olarak zarar vermeye ilişkin davranışların bütünüdür" (Arıca, 2011, s.10). İsimli sesli aramalar, isimlerin gizli tutularak gönderildiği spam elektronik postalar, tehdit ve hakaret içeren

mesajlar, kişiler ya da toplulukları karalama amacı güden mesajlar ve elektronik postalarla yayılan sesler, görüntüler, metinler ve virüs içerikli elektronik postalar siber zorbalık adını altında toplanmaktadır (Arıcak, 2009). Siber zorbalık kavramına dair, internet ve diğer dijital aygıtların kullanılması suretiyle zararlı ve acımasızca ses ve görüntülerin iletilmesi şeklinde ifadeler de mevcuttur. Siber zorbalığa ait küçük formlar, klasik zorbalık anlayışında olduğu gibi karşıda yer alan bireyleri göz ardı etmeyi, söz konusu bireylere saygısızlıkta bulunmayı, bu bireylerle alay etmeyi, başka bir ifade ile bireyleri huzursuz etme amacını taşımaktadır. Bu durumun daha yıkıcı formunda ise bireylere yönelik söylentiler çıkarıp yaymak, bireyleri gizli bir şekilde takip etmek, fiziksel tehditlerde bulunmak ve bahsi geçen bireylerin söylemiş oldukları şeyleri başka kişi ya da kurumlara teknolojik aygıtları kullanarak yaymak gibi olumsuz davranışlar oluşturur.

Bir davranışı zorbalık kapsamında görebilmek için güç dengesizliği, süreklilik arz etmesi ve kasıtlı bir şekilde zarar verme amacı olmak üzere üç unsurun bulunması gerekmektedir (Korkmaz, 2018). Bu üç unsur arasında yer alan süreklilik, başka bir deyiş ile tekrarlama durumu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu süreçlerin siber zorbalık durumlarında daha farklı biçimlerde olduğu söylenebilir. Siber zorbalıklar bir kez gerçekleşmelerine karşın siber ortamlarda pek çok kullanıcı tarafından görülmeleri, siber ortamlardan kaybolmalarının bir hayli zor olmaları, farklı insanlarca da paylaşılmasının olası olması şeklindeki sebeplerle davranışların negatif sonuçlarının mağdurlar açısından sürekli tekrarlanması söz konusudur. Zorba davranışlardaki amaç karşıdaki bireylerde zarar oluşturmaktadır. Buna karşın siber zorbalık başka bir kişi ya da gruba zarar verme amacının haricinde eğlence ve şakalaşma gibi amaçlarla da ortaya çıkabilmektedir (Yaman ve Peker, 2012; Topçu, vd., 2013). Başka bir unsur konumundaki güç dengesizliğinin bulunması da siber zorbalık kapsamında tam anlamıyla görülememektedir. İnternet ortamlarında zorba ve mağdur bireylerin kimliklerini gizli tutabilmelerinin bu bireylere güç kazandırdığını ifade etmek mümkündür. Siber zorbalık durumunda zorbalılar ile mağdurların arasında güç dengesizliği yaratan durumlar bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin kullanım becerileri olmaktadır (Soydaş, 2011).

Siber zorbalığın eğitim kurumları içinde karşılaşılmakta olan genel zorbalıkların bir uzantısı olmasından dolayı siber zorbalık profilinin ortaya konmasından önce en yaygın şekilde karşı karşıya kalınan zorbalık türlerine ve bu zorbalıkların ne gibi şartlarda oluştuğuna göz atılması faydalı olacaktır. Zorbalık açık ve gizli zorbalık olmak sureti ile iki farklı forma sahiptir. Açık zorbalık kavga etme, tekme atma, itekleme, temasta bulunma biçimindeki fiziki saldırganlık türlerini içerir. Bu zorbalık türlerine ilaveten akran

gruplarından dışlanma, gizli bir biçimde takibe alma, rahatsızlık verici bakışlar atma, dedikodular üretme, sözlü tehditler veya taciz etme şeklindeki zorbalıkların da eşlik edebildiği görülmektedir. Gizli zorbalık rastlantısal olarak bir bireye uygulanabileceği gibi ayrımcılık içerebilecek şekilde de gerçekleşebilmektedir. Okullar içerisinde zorbalığı arkadaşça yapılmakta olan şakalardan ayrı kılan belli başlı şartlar yer almaktadır. Bu şartlar zorbalığın kasıt, ısrar ve acımasızlık içeriyor olmasıdır. Fail ile mağdur konumundakiler arasında güç dengesizlikleri bulunur. Siber zorbalığın birçok şekilde ortaya çıkabildiği görülmektedir. Bir kişi ya da topluluğa öfkeli veya kaba mesajların gönderilmesi, bireylerde rahatsızlık uyandırıcı ve tekrarlar biçimde mesajlarla tacizde bulunulması, tehlike ve korkutuculuk içeren tehditlere başvurulması, birey ya da bireylere yönelik gerçeklik taşımayan, zararlı ve aşağılayıcı ifadelerin kullanılması ve bunların yayılması, başka birisi gibi davranılarak suç niteliği taşıyan davranış ve tutumlar sergilenmesi söz konusu zorbalık için örnek teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra bireylere ait özel mesajları, görüntüleri ve birey hakkındaki utandırıcı nitelikteki bilgilerin başkalarıyla paylaşılması, bireyden utandırıcı bilgiler ile görüntülerin istenmesi, bireyin topluluktan dışlamasına yönelik eylemler sergilenmesi, birey ya da bireylerin dışlamalarına ilişkin materyalleri internet sitesi, bloglar ya da elektronik postalar aracılığı ile yayınlanmaları da siber zorbalık unsuru olmaktadır. Siber zorbalık elektronik portalar, tartışma grupları, sohbete yönelik anlık mesajlaşma uygulamaları, haber forumları, mobil aygıtlar üzerinden mesajlaşma veya görüntülü konuşmalar aracılığı ile gerçekleştirilebilmektedir. Siber zorbalık belli zamanlarda cinsel taciz içerebilmekte; belli zamanlardaysa ırk, din ya da kültürel önyargılar ile ilişkili olabilmektedir. Araştırmacıların, zarar verme amacını taşımak suretiyle gerçekleştirilmekte olan bir dizi siber zorbalık yöntemini belirledikleri görülmektedir. Öğrenciler genel olarak “anlık mesajlaşmaya yönelik uygulamalar, sohbet odaları, elektronik posta yolu ile internet siteleri” yoluyla siber zorbalık kurbanı olabilmekte ve siber zorbalıkta bulunmaktadırlar. siber zorbalık süreçleri içerisinde elektronik postalar, sohbet odaları ile mobil aygıtlar dahil olmak kaydıyla teknoloji unsurlarının beraber kullanıldıklarını dile getirmektedir. Bunun yanında siber zorbalık unsurunun en geniş kullanımda bulunduğu yerler olarak elektronik postalar ve anlık mesajlaşma uygulamalarını işaret etmektedirler. Bir çalışma kapsamında Wright, Burnham, Inman ve Ogorchock (2009), ortaokulda öğrenim gören öğrencilerde, siber zorbalık yapan ve bu zorbalığın mağdurlarınca kullanılmakta olan elektronik yöntemlere ilişkin incelemelerde bulunmuşlardır. Siber zorbalıkta bulunan ve bu zorbalıktan mağdur olan bireylerden, ankete dahil olan öğrencilerin %52.9’luk bir orandan fazlası söz konusu

zorbalıkların MySpace üzerinde gerçekleşmekte olduğunu, %50'lik kısmı cep telefonu kullandıklarını ve %35'lik kısmı elektronik posta kullandıklarını ifade etmişlerdir. MySpace uygulamasının siber zorbalık olgusunun en geniş şekilde meydana gelen uygulama durumunda bulunduğunu, araştırmaya dahil olan katılımcıların % 70'den daha fazla bir kısmının sosyal medya uygulamalarını başka kişilere zarar vermek amacıyla kullandıklarını, cep telefonlarıyla zorbalıkta bulunma düzeyinin %47, sanal oyunlar üzerinde % 23, elektronik postalarla % 17, interaktif videolar kanalıyla % 11 ve sohbet odalarıyla % 5 düzeyinde meydana geldiğini gözler önüne sermektedir. Gençler arasında çevrimiçi davranışlar hakkında belli başlı doğru olmayan düşüncelerin yer aldığı ifade edilmektedir. Çevrimiçi ortamlar üzerinde özgür bir biçimde konuşabilme hakkına sahip oldukları, internet ortamında gizliliğin ya da ifade şekillerinin neden olduğu zararlardan bağımsız biçimde başka kişilere yönelik arzu ettikleri bütün şeyleri söyleyebilme hakkına sahip oldukları ve çevrimiçi ortamlarda meydana gelen olay ve durumların çevrimiçi ortamlar içerisinde kalmalarının gerektiği şeklindeki yanlış düşünce ve tutumlar siber ortamlarda negatif davranış ve tutumların ve bu söz konusu davranış ve tutumların ortaya çıkmaması noktasında bir hayli etkili olabilmektedir.

Siber zorbalığın eğitim kurumlarında denetlenmesi üzerinde zorluk yaratan üç özellik yer almaktadır. Bu özellikler anonimlik, sınırsız takipçiye erişebilme ve cinsel bakımdan rahatsızlık verici davranış ve tutumların siber zorbalığın yaygın bir şekli konumunda bulunmasıdır. Pek çok siber zorbalığın anonim bir şekilde gerçekleşmekte olduğunu ifade etmek gerekir. Çünkü zorba kişiler ekrandaki adlarıyla kendi kimliklerini saklamaktadırlar. Bu durum eğitim kurumlarında belli başlı zorluklar meydana getirmektedir. Siber zorbalıklar anonim bir şekilde başlasalar da zamanla eğitim kurumlarındaki öğrenme ortamlarına etki etmekte, öğrenciler adına sosyal ve psikolojik bakımdan yıkıcı bir nitelik kazanabilmektedir. Siber zorbalığın uzunluk süresi arttıkça benzer oranda fazla bireyin zorbalık tutumu içerisine dahil olduğu ve son derece geniş bir kitleye ulaşabildiği ifade edilmektedir. Okullarda arkadaşlar arasındaki bir şakayla başlangıç yapan olaylar siber mecralarda psikolojik zorbalık şeklinde hızlı bir biçimde büyüebilmektedir. Sayısız siber alan üzerinde yüzlerce insanın katılımıyla olaylar gelişebildiği, okullar içerisinde siber zorbalığa başvurmayan bireylerin siber mecraların arkasına gizlenerek zorbalık içeren davranış ve tutumlara dahil olmalarına sebebiyet verebildiği görülmektedir. Bununla birlikte konuya ilişkin olarak gerçekleştirilen araştırmalarda siber zorbalıkların çok yüksek bir oranda cinsel içerikli bir yapı arz ettiği görülmektedir. İfade edilen bu üç özelliğin eğitim kurumlarında hukuksal ve eğitsel

bakımdan bir hayli endişe verici ortamlar oluşturduğunun altını çizmek gerekir. Eğitim kurumu işlevine sahip olan okullar, bünyesinde yer alan öğrencilerin çevrimiçi davranış şekillerinin takibini yapmakta ve bu davranışların denetlemelerini yapma noktasında sınırları tespit etmekte önemli güçlükler yaşamaktadırlar. Siber zorbalıklar genel olarak denetlenebilir sınırlar haricinde vücut bulmaktadır. Okullar dışında, evlerde, okul saatlerinin haricinde gerçekleşmeleri, bunlara yönelik denetimler ve müdahaleleri önemli oranda zorlaştırmaktadır. Okullarda bulunan öğrencilerin arasında siber zorbalıkların oluşmasında etki seviyesi en güçlü sebep olarak arkadaş ilişkilerinde ortaya çıkan bozulmalar ile yıpranmaların geldiği görülmektedir. Özellikle son bulmuş olan duygusal ilişkilerin arkasından genç bireyler intikam amacı ile siber zorbalıkta bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bir başka şahsa yönelik kıskançlık ve çekememezlik duygularının varlığı; bireylerin farklı ırk, etnik kökenler ve seçimlerine yönelik ön yargılarının olması ve söz konusu bireyi grubun dışında bırakma amacı ile de siber zorbalık uygulandığını ifade etmek mümkündür.

2.2. Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalık türlerinin sınıflandırılması noktasında araştırmacıların ortak bir yargıda buluşabildiklerini söylemek pek de mümkün değildir (Padır, Eroğlu ve Çalışkan, 2015). Siber zorbalık, gerçekleştirilen eylem ve davranışların içeriklerine göre ve bu zorbalık adına kullanılmakta olan iletişim araçlarına göre sınıflandırılabilir. Siber zorbalık sınıflandırmalarında en yaygın şekilde kullanılmakta olan sınıflamanın Willard (2005) tarafından yapılan sınıflama olduğu görülmektedir. Willard (2005, 2007), siber zorbalığa ilişkin sınıflandırmayı gerçekleştirilen eylemlerin içeriklerine göre gruplandırmaktadır. Aşağıda siber zorbalığa yönelik olarak yaygın kullanıma sahip sınıflandırmalara yer verilmiştir:

1. Çevrimiçi Kavga: Çevrimiçi ortamlar üzerinde kabalık, öfke ve uygunsuzluk içeren mesajlara yer vermek biçiminde tanımlaması yapılmaktadır. Çevrimiçi kavgalar daha yaygın olarak çevrimiçi nitelik taşıyan oyunlar içerisinde, forumlarda, sohbet platformlarında, paylaşımlar altında yer alan yorum bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır (Willard, 2007). Çevrimiçi kavgalar tüm kullanıcılara açık mecralarda gerçekleştikleri için bu kavgalara şahit olan bireyler de bulunmaktadır. Bu bireyler belli zamanlarda bu mecralardaki kavgalara destek verirken belli zamanlarda da kavgaları sakinleştirme rolüne bürünebilmektedirler (Willard,2007, s. 5-6).

2. *Zarar Verme*: Tekrar eden biçimde rahatsızlık verici, kaba, tehditkâr ve hakaretler içeren mesajların gönderilmesi, bireylerin güvenliklerine ilişkin endişe duymalarına sebebiyet verecek çevrimiçi davranışlar sergilemek, bireylerin korkmalarına sebep olabilecek tutumlarda bulunmak, casus yazılımlar ve virüsler kullanmak suretiyle bireyleri takibe almak gibi eylemler bu kapsam içerisinde yer almaktadır. Bu durumu çevrimiçi kavgalardan ayrı tutan nokta ise sistematik bir şekilde gerçekleşmeleridir (Özer, 2016).

3. *Karalama, İftira Atma*: Herhangi bir birey hakkında o bireyin itibarını zedeleyebilecek bir nitelikte acımasızca dedikodular veya söylentiler üretme, bireyle internet ortamlarında alay edip aşağılayıcı tutumlar gösterme biçiminde ortaya çıkabilmektedir.

4. *Farklı Kimliğe Bürünme*: Sahte hesaplar yoluyla bireylerin yerlerine geçme, söz konusu bireyleri taklit etme, onları utandırabilecek ve zarar verebilecek mesajlar göndermek kaydıyla bireyleri çevrelerine karşı zor durumlarda bırakma şeklinde oluşmaktadır (Willard, 2005). Bu noktadaki amaç bireylerin saygınlıklarını zedelemek, ilişkilerinde tahribat oluşturmak ve karşıdaki bireylere bir şekilde problemler yaratmaktır (Özer, 2016). Bu türün kişisel internet sayfaları, bloglar ve sosyal ağlar üstünden gerçekleştirilebilmekte, bireylerin adlarıyla başka bireylere mesajlar gönderilebilmekte, bireylerin gerçekleştirmedikleri suçlardan sorumlu tutulabilmelerine sebebiyet verilmektedir (Willard, 2007, s. 8).

5. *İfşa Etme*: Bireylerin videoları ve resimlerinin, sırlarının, utandırabilecek bilgilerinin cep telefonları aracılığıyla farklı cihazlara iletilmesi, web siteleri üzerinde paylaşılması biçiminde ortaya çıktığı görülmektedir (Willard, 2005).

6. *Kandırma*: İnsanların güvenini onları kandırma yoluyla kazanma, dost gibi görünme, bunun sayesinde arzu edilen şeyleri yaptırma ve özel bilgilerini elde etme ve elde edilmiş olan bu bilgileri web sayfalarında paylaşma şeklinde oluşmaktadır (Willard, 2005).

7. *Dışlamak*: Bireyleri arkadaş listeleri ya da oyunlar gibi çevrimiçi gruplar içerisinde kasti olarak uzak tutma, katılmalarına engel olmaya çalışma şeklinde tanımlaması yapılır ve son derece yoğun duygusal etkilere sebebiyet vermektedir.

8. *Utandırma*: Bireyleri utandıracak şekilde zor kullanmak, saldırganlıkla gerçekleştirilen eylemlerin teknolojik aygıtlar yolu ile kaydedilmeleri ve çevrimiçi mecralar üzerinde başka bireylerle paylaşılması biçiminde ifade edilmektedir (Willard, 2005).

9. *Sexting*: Bireylerin cinsel içerikli görüntü ya da videolarının paylaşılması olarak tanımlaması yapılmaktadır (Willard, 2005).

Smith vd. (2008) siber zorbalık olgusunu kullanılmakta olan iletişim araçları bakımından mobil telefon, metin mesajları, e- posta, web siteleri aracılığı ile

gerçekleştirilen video ve görsel paylaşımları, kısa mesajlar, sohbet uygulamaları üzerinden siber zorbalık yapmak biçiminde sınıflandırmasını yapmaktadır. Konuya ilişkin araştırmada siber zorbalığı yayımlama sahte tavırlar takınma ve zorlama olmak kaydı ile üç tür özelinde ele almaktadırlar. Bir diğer araştırma kapsamında siber zorbalık sergilenen eylemlerin direkt ya da dolaylı şekilde yapılmalarına yönelik bir sınıflandırmaya gidildiği görülmektedir. Arıcağ (2011), zorbalığı elektronik zorbalık ve elektronik iletişim zorbalığı olmak kaydıyla iki tür üzerinden ele almaktadır. Elektronik zorbalık genel olarak teknik bakımdan zarar verme amacı ile uygulanmaktadır. Kişisel şifrelerin ele geçirilmesi, sitelerin hacklenmesi, spam mailler gönderilmesi ya da virüs içerikli dosyaların gönderilmesi elektronik zorbalık kapsamında yer almaktadır. Elektronik zorbalık bir birey aracılığı ile gerçekleştirilebildiği gibi gruplar aracılığı ile de gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda yapılan saldırılar bireylere veya büyük kurumlar ya da devlete ait yazılımlara zarar verici nitelik taşıyabilmektedir. Elektronik iletişim zorbalığıysa genel olarak diğer bireylere psikolojik olarak zarar verme amacı ile ortaya çıkmaktadır. Bireylere bilgi ya da iletişim teknolojileri kanallarıyla sistematik olarak rahatsızlık vermek, bireyler ile alay etmek, dedikodu üretmek, hakaret içerikli söylemlerde bulunmak, bireylerin izinleri olmaksızın görüntü ya da videolarını paylaşmak biçimindeki davranışlar bu iletişim zorbalığı kapsamında bulunur, bunun yanında bireylerin duygusal yapılarına etki yapar (Arıcağ, 2011).

2.3. Siber Zorbalığın Etkileri

Cep telefonları ile bilgisayarların günden güne sayısız insan tarafından kullanılmaya başlaması ve yaygınlık düzeyinin yükselmesi, insanların birbirleri ile iletişim ve etkileşimler içerisinde bulunma, bilgi toplama, haber alma, eğlenceli zaman geçirme, yaşamlarını renklendirebilme amacıyla bilgi ve teknolojiye yönelmelerini beraberinde getirmiş durumdadır. Bilgi ve iletişim aygıtlarını arkadaşlıklar kurabilme ve iletişimde bulunabilme, bilgi toplama ve eğlence amacıyla kullanmakta olan çevrimiçi bireylerin yanı sıra sayıları günden güne artış gösteren belli bir kitlenin internet teknolojisini zarar vermek, incitmek, tehdit etmek ve tacizde bulunmak, rahatsızlık vermek biçimindeki anti-sosyal amaçlarla kullandıkları dikkat çekmektedir (Ayas ve Horzum, 2010; Erdur-Bakar ve Kavşut, 2007). Bu kötü amaca sahip kullanımlarınsa diğer insanlar üstünde belli başlı negatif etkilerinden söz etmek mümkündür.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişme ve ilerlemeler genç bireylere denetim ve yasaklama içermeyen, sınırsız kullanım alanlarını da beraberinde getirmiştir,

bunun yanında bu durum genç bireylerin sosyal ilişkileri bağlamında çatışmalar yaşamalarına, kaygı problemlerine, depresyon, yükselen öfke ve düşmanca duygular ile stres unsuruna, akademik başarı seviyelerinde düşüş yaşamalarına neden olmaktadır (Horzum ve Ayas, 2014). Eğitim kurumlarında var olan ancak bilinmeyen siber zorbalığın varlıkları ve okullarda süregelen zorbalıklar söz konusu kurumlardaki öğrencilerin tamamını negatif bir biçimde etkilemekte, eğitimdeki fırsat eşitliğinden yararlanma olanaklarını kısıtlamaktadır. Ders başarısı bakımından yetersiz olmak, siber zorbalık ile mağduriyetlerin son derece önemli yordayıcılarından biri şeklinde değerlendirilmektedir (Peker, Eroğlu ve Ada, 2012). Yapılan çalışmalarda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin derslerine odaklanma sorunları yaşadıkları, çaresizlik ve dışlanmışlık duygularına kapıldıklarından dolayı ders notlarında ani düşüşler yaşadıkları okula devam konusunda olumsuzluklar sergiledikleri, okul ortamlarını güvensiz yerler şeklinde algıladıkları sonucu elde edilmiştir. Siber zorbalığa maruz kalmış olmanın psikolojik problemlerin doğuşu adına zemin hazırladığını öne süren oldukça önemli araştırmalar mevcuttur (Arıca, 2009; Erdur-Baker ve Tanrıkulu, 2010). Siber zorbalıkla çevrimdışı kötü muameleler, duygusal ve psikolojik sorunlar, akademik anlamda güçlükler, düşük düzeyli benlik algıları, klinik depresyon halleri, sosyal destekten mahrum kalma biçimindeki sıkça görülen sorunların çakıştığı neticesine varılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ergen bireyler adına sınırsız, kuralsız ve denetleme mekanizmalarından yoksun ortamlar sağladığı ifade edilmektedir. Bu durum kurulmuş olan ilişkilerde çatışmaların ortaya çıkmasına, depresyon, kaygı bozuklukları, öfke gibi olumsuz duyguların meydana gelmesine, stres unsurlarının oluşmasına ve öğrencilerdeki akademik başarı düzeyinin düşmesine neden olmaktadır (Ayas, 2014; Horzum ve Ayas, 2014). Konu özelinde gerçekleştirilmiş olan bir çalışmada siber zorbalık mağduru olan bireylerin %13'lük bir kesiminin majör depresyona, %17'lik bir kesimininse minör depresyona sahip oldukları söylenebilir.

Literatürdeki çalışmalarda siber zorbalığa uğramış olan bireylerin okuldaki performans düzeylerinin ve okullarına olan bağlılık seviyelerinin oldukça düşük olduğu tespit etmişlerdir. Zorba tutum mağduriyeti, depresiflik belirtisi ve intihar eğilimli olma, kendisine zarar verme, intihar girişiminde bulunma ve psikolojik sıkıntılara düşme olasılığıyla tutarlı ilişkiler içerisinde olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra mağduriyetle psikolojik problemler arasında bulunan ilişki hem siber hem de okul zorbalıkları durumunda mağduriyet yaşayan öğrenciler üzerinde çok daha belirgin olabilmektedir. Erdur-Baker ve Tanrıkulu (2010), konuya ilişkin olarak yürüttükleri

çalışmada ortaokulda öğrenim gören çocukların (mağdur ve zorba) depresif belirtiler ile olan ilişkilerine yönelik inceleme yapmışlardır. Bu inceleme sonucunda siber mağduriyet yaşadığını ifade eden çocukların daha yüksek oranda depresif tutumlar sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

2.4. Siber Zorbalığa Karşı Mücadele

Şiddetin, saldırganlığın ve zorbalığın temellerine yönelik açıklama getiren belli başlı kuramlar yer almaktadır. Freud'un, psikanalitik kuramı içerisinde şiddet, yaşam ve ölüm olmak kaydı ile iki bölüme ayrılmış olan insan içgüdüleri arasında yer alan ölüm içgüdüsünün kapsamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda şiddet, ölüm içgüdü ile bağlantılı olarak dürtüsel bir biçimde meydana gelmektedir. Saldırganlık bireylerin kendilerine yönelik şiddet eğilimlerini dış dünyaya yansıtmaları şeklinde tanımlanır (Karahan ve Sardoğan, 2004). Bir kısım kuramlarda ise şiddet ve saldırganlığın sonradan öğrenilmiş olan davranış şekilleri şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Bahsi geçen kuramların en başında davranışçı kuram yer almaktadır. Davranışçı kuram temsilcileri arasında yer alan Watson, psikanalitik yaklaşımın tersine bireylerin doğuştan içgüdülere sahip olmadıklarını, bireylerin yaşamları süresince belli başlı şartlarda yüzeye çıkan şartlanmaların neticesinde davranışların şekil aldığını ifade etmiştir (Karahan ve Sardoğan, 2004). Davranışçı kuram davranışların tamamının öğrenme yoluyla oluştuğunu, reflekslerin haricindeki bütün davranışların çevreyle kurulan etkileşimlerin sonucunda şekillendiği bilinmektedir.

Sosyal bilişsel kurama göre, insan davranışları çevreyle devamlı karşılıklı ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Çevre insan davranışlarının şekillenmesinde etkin rol oynamakla beraber, insanlar da davranışlarıyla içerisinde var oldukları çevrenin şekillenmesinde etkili olmaktadır (Karahan ve Sardoğan,2004). Saldırgan davranış ve tutumlar gözlemler ve çevrenin model alınması ile kazanılmaktadır. Çok erken yaşlardan itibaren model olarak benimsedikleri yetişkin bireylerin davranış şekillerini gözlemleyen çocuklar, çevrelerinden aldıkları ödüller ve cezaların sonucunda söz konusu saldırgan davranışlarını sürdürmekte, sıklık düzeyini artırmakta ya da tamamen ortadan kaldırmaktadırlar (Koç Erdamar, 2013).

Şiddetin ve zorbalık olaylarının temeline ilişkin birbirinden farklı görüşler bulunmakla beraber, bu görüşlerin hemen hemen tamamı zorbalık içeren davranış ve tutumların azaltılması, engellenmesi ve daha yapıcı davranış şekilleriyle yer değiştirmesi hususunda mutabık kalmaktadırlar (Çiftçi, 2010). Hangi bağlamda olursa olsun zorbalığın kalıcı fiziksel ve duygusal sonuçlar doğurabileceği düşüncesi, ana-babaları, eğitimci

bireyleri ve politika yapıcı unsurların müdahalede bulunma çabasını benimsemelerine sebebiyet vermiştir. Bunun yanı sıra zorbalığın olumsuz neticelerini asgari düzeye çekmeye katkı sağlayan programlara son derece önemli bir eğitsel ve klinik ilginin varlığı göze çarpmaktadır. Siber zorbalıkla mücadele edebilme süreci kapsamında gerçekleştirilmesi gerekli olan ilk eylemin doğru ve etkili bir planlama yapmak olduğu göz ardı edilmemelidir. Buna bağlı olarak eğitim kurumlarında hazırlanması planlanan mücadele planlarında okullardaki psikolojik danışmanların ve eğitim kurumundaki öğretmenlerin bir araya getirilerek kurullar oluşturmaları gerekir. Siber zorbalık için hazırlanacak olan mücadele planlarında teknoloji unsurunun yaşamlarımızdaki yeri, siber zorbalıkların ne şekilde meydana geldikleri, bu zorbalığın taşıdığı riskler, zorbalık süreçlerinde kimliklerin gizli tutulabileceği, geleneksel nitelikli zorbalıklardan çok daha geniş kapsamlı ve çok daha zararlı bir yapıya sahip olabileceği, öğrencilerin ifade etme noktasında zorluklar yaşayabileceği durumlar olduğunun bilinmesi ve bu doğrultuda adım atılması planlamaların etkili oluşturulması ve çok daha verimli bir şekilde uygulanabilmeleri açısından çok büyük öneme sahiptir.

Türkiye’de siber zorbalığın önlenmesi ve bu zorbalığa müdahalede bulunma amaçlı olarak gerçekleştirilmiş olan çalışmalar incelendiğinde genel olarak lise öğrencilerinin bu konuda mağduriyet yaşadıkları anlaşılmaktadır (Tamer, 2014; Tanrıku, 2013). Tanrıku (2017) konuya ilişkin çalışması kapsamında okullar içerisindeki siber zorbalığın önlenmesi ve siber zorbalıklara müdahalede bulunulmasına dair dokuz farklı ülkede hazırlanmış olan 17 farklı programın incelemesini yapmıştır. İncelemeler neticesinde programların birbirinden farklı belli başlı kuramsal yapılar arz ettiği, programlara ait içeriklerin genel olarak teknoloji ile örtüşmediği, söz konusu programların genel çoğunluğunun siber zorbalığın önüne geçme ve müdahalede bulunma noktasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma kapsamında, siber zorbalığın evrensel bir problem niteliği taşıdığı ve bu problemle mücadele edilmesine yönelik olarak düzenlenen programların önem düzeyine vurgu yapılmaktadır. Siber zorbalığın önlenmesi ve müdahalelere yönelik çalışmaların kuramsal temellere dayalı olmasının önemi de azımsanmayacak kadar büyüktür. Bu kapsamdaki çalışmalar pek çok kuramla bağlantılı bir şekilde hazırlanabilmektedir. Kuramsal temeller, bu olumsuzlukla mücadeleye yönelik olarak yapılacak eylem ve faaliyetlerin etkililik düzeyini önemli ölçüde yukarı taşımaktadır (Tanrıku, 2017). Bu kuramlar arasında yer almakta olan Genel Gerilim Teorisi, siber zorbalık yapan çocukların gerek gündelik yaşamlarında gerekse de siber ortamlar üzerinde belli başlı engellemelere maruz kaldıkları, bunun da siber zorbalıklara sebebiyet verdiğini

vurgulamaktadır. Ekolojik yaklaşım, siber zorbalığa dair açıklamada bulunurken aileyi, okulu, çevreyi ve kültürel yapılar gibi unsurları göz önünde bulundurmaktadır (Gökkaya, 2015). Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı, siber zorbalık uygulayan kişilerin bilgileri işleme süreçleri içinde problemler yaşadıklarını, bu konuda sağlıklı yöntemler uygulamakta zorluk çektiklerini öne sürmektedir. Gerekçeli Eylem Teorisi, bu zorbalık türüne dair olumlu düşüncelerin var olmasının ve bu konuda mağduriyet yaşayan insanlara yönelik empatik yaklaşımın sınırlı olmasının siber zorbalıkların ortaya çıkışında etkili olduğu düşüncesine sahiptir (Yaman vd., 2011). Önleme ve müdahale çalışmalarının oluşturulması süreçlerinde bu kuramlar mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Her eğitim kurumunda karşı karşıya kalınan zorbalıklar farklı içeriklere ve biçimlere sahip olabilmektedir. Bu durum eğitim kurumlarında hazırlanması planlanan zorbalığı önleme programlarının okulların şartları doğrultusunda planlanmalarını zorunlu kılmaktadır. Okullara yönelik etki seviyesi yüksek programların öğrenciler, öğrenci velileri ve öğretmen bireylerin şiddete dair bilgi düzeylerini yükseltici, okullardaki zorbalık olayları hakkında açık kurallar koyucu, okullarda bulunmakta olan bütün paydaş unsurları içerisine alan, zorbalıkların görüldüğü sınıfların haricindeki sınıflar adına da kontrol ve denetim sağlayabilen bir yapı arz etmesi son derece önemlidir. Özet olarak siber zorbalığa yönelik önleme ve müdahale çalışmalarının hazırlanmasında belli kuramların göz önünde bulundurulması, içeriklerin belirlenmesinde okulun ve çevrenin dikkate alınması, iyi planlamaların yapılması, planlara hem okul psikolojik danışmanlarının hem de öğretmenlerin dahil edilmesi gibi etkenler önemli kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5. Bağımlılık ve İnternet Bağımlılığı

İnternet bağımlılığı kavramının genel olarak, bireylerin internet kullanmak suretiyle derin kaygı, internet ortamında zaman yönetimi noktasında zorlanma, çevrimiçi durumda olmayınca rahatsızlık duyma ve reel yaşamda sosyal etkileşimin azaldığı dürtüsel bozukluk şeklinde tanımlanması yapılmaktadır. Bu özelliklerin ilk etapta patolojik kumar kriterleri bağlamında önerildiği görülmekle beraber o zamandan bu yana DSM-5 kapsamı dahilinde değerlendirilerek uyarlaması yapılmıştır. Bu, bağımlılık konusu özelinde çalışma yürüten pek çok araştırmacı tarafından olumlu karşılanmış, internet bağımlılığı konusunun değerlendirilmesi ve tanımlanması bağlamında belli bir çizgiye kadar standardizasyon sağlanması tavsiye edilmiştir. Bunun yanı sıra, araştırmacı bireylerin pek çok kavramsal eşitsizliğin ve internet bağımlılığın tam manasıyla anlaşılabilmesi adına daha yoğun çalışmalar yapma gereksinimi duyduklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Tartışmaların büyük bir kısmı, internet bağımlılığı konusunun belli bir dizi potansiyel faaliyetleri içermesine karşın, internet olgusunun tekil bir varlık ve bağımlılık şeklinde kavramsallaştığı konusu ile ilgilidir. Yani internet, ister masaüstü bilgisayarlar, konsollar, dizüstü bilgisayarlar, isterse de mobil aygıtlarla erişilsin, formatların tamamında esas olarak hizmet ile faaliyetlere ulaştığımız bir portal olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet teknolojisi bu sayede bizlere oyunlar (interaktif oyunlar, kumar), iş (çevrimiçi kaynaklarla etkileşim, yazılımlar yükleme, elektronik postalar iletme, web siteleri barındırma), sosyalleşme (sosyal paylaşım mecraları, sohbet platformları, flört), eğlence (filmler, diziler ve müzikler), sarf malzemeleri (temel ihtiyaç alışverişleri, giyim) ve pek çok ihtiyacımıza son derece kolay bir şekilde cevap alabileceğimiz yollar göstermektedir. Başka bir deyişle internet, belli başlı sanal etki alanlarının bir sonucu olarak birçok deneyimi bizlere sunan çok boyuta ve çeşitliliğe sahip bir ortam durumundadır. Bu nedenden dolayı, internet kavramı ile alakalı olabilecek söz konusu çeşitli ve özel uygunluklar çerçevesinde, internet bağımlılığı kavramında herhangi bir tutarlılık seviyesinin bulunup bulunmadığının tartışılması gerekmektedir.

Bundan dolayı da internet bağımlılığı hiç kuşkusuz bu nüanslara yeteri kadar cevap verebilecek bir kavram olarak bir hayli genelleştirilmiştir. Örnek olarak, alışveriş sayfalarında çevrimiçi olarak yoğun vakit geçiren bir insan, uygunsuz içerikler takip eden ya da bu içerikleri aygıtlarına indiren insanlardan nitelik olarak farklı durumdadır. Bu davranışlar şüphesiz farklı memnuniyetler ile desteklenen farklı davranış ve tutumlara karşılık gelmektedir. Bundan dolayı, internet teknolojilerinin yönünün işlevsellik durumu bu alan üzerindeki araştırmalar adına oldukça önemli bir husus olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda, internet bağımlılığının etiolojisinin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi adına kullanış ve doyum bakış açılarından ele alınmaktadır. Bu genel olarak en etkili, belli başlı işlevler ile belli başlı gereksinimleri ne şekilde karşılayabildiklerini kavrayarak (medya) davranışların açıklanmasına çalışmakta olan kullanım ve doyumlar teorisi tarafından desteklenir durumdadır. Sahiden de internet bağımlılığı kapsamında, belli başlı internet tabanına sahip davranış ve tutumların ihtiyaç tatminlerinde diğer unsurlardan daha çok ya da daha düşük düzeyli işlevselliğe sahip olabileceğini ve kullanım ya da gerçekten sağlamış olduğu kurucu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağımlılık ayrıca insan ve makina etkileşimleri kapsamında değerlendirilen, film ve dizi izleme biçiminde pasif ya da bilgisayar oyunları ile sürekli meşgul olma şeklinde aktif olabilen kimyasallık içermeyen ya da davranışsal bir bağımlılık şeklinde tanımlaması yapılabilmektedir. Bunun yanında, internet bağımlılığı internet teknolojisinin

sosyal ve işlevsel bozukluklara sebebiyet verebilecek uyumsuz kullanım şekli olarak da tanımlanmaktadır. İnternet bağımlılığına ilişkin kavramlar, insanların internet kullanımlarını kontrol altına alamamaları psikolojik, sosyal, okul ve/veya işe dönük güçlükler biçimindeki belli başlı taraflardan ele alınmaktadır. Psikolojik bakış açısı bağlamında çevrimiçi durumda bulunmanın etkilerine karşı artış gösteren tolerans sebebi ile kaynakların internet ile alakalı faaliyet ve eylemler üzerine kaydırılmasının, problem içeren davranış ve tutumların çevrimdışı olmasının ve inkâr edilmesinin hoş karşılanmayan duyguların ana nedeni olduğunu düşünülmektedir.

İnternet bağlantısı ve mobil cihaz (akıllı telefon) kombinasyonu, internet teknolojisinin pek çok açıdan erişilebilir hale gelmesine neden olmakla beraber, internet bağımlılığına yönelik çalışmalar, bağlamsal uygunluklar bakımından son derece yetersiz oranda kalmıştır. Çok sayıda kullanıcının bilgisayarlardan ziyade mobil aygıtlar biçimindeki belli başlı platformları kullanarak internet üzerinde önemli oranda vakit geçirmelerine karşın, kısıtlı sayıdaki araştırmanın söz konusu bağımlılığı çok boyutlu ele alabilmek için yeterli olmadığı düşüncesi hakimdir. Özellikle akıllı telefonlara olan ilginin çok büyük artış gösterdiğini ve kullanıcıların akıllı telefonları bilgisayarların yerine koyduğunu belirtilmiştir. Bunun yanında akıllı telefonlardaki kullanım sürelerinin internet bağımlılığıyla son derece ilişkili olduğu da vurgulanmaktadır. Bu durumun, internet bağımlılığına yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmaları da kapsadığı söylenebilir. Bu durum mobil aygıtlar yardımıyla erişilen çok sayıda internet alt türü de olsa, kullanıcı bireylerin mobil cihazlardan ziyade bilgisayarlar aracılığıyla internete katılmaya odaklandıklarını gözler önüne sermektedir. Özellikle bağımlılığa neden olabilecek davranış türlerini kolaylaştırabilecek internet alt türlerine Twitter gibi sosyal paylaşım siteleri örnek olarak verilebilir. İnternet uygulamasına birden fazla platform üstünden erişim sağlanabilmekle beraber, pek çok gündelik işlem için internetten faydalanılmaktadır.

Çocuklar ve genç bireyler genel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin en öncelikli ve en talep kâr kullanıcıları olarak karşımıza çıkmaktadırlar ve yayılma süreçlerini çocuklu ailelerin yönetmekte olduğu dikkat çekmektedir. Çocukların yetişkin bireylerden daha yoğun esnekliğe ve yaratıcılığa sahip kullanıcılar konumunda bulunduğu, daha seyrek yerleşik rutinelere ya da alışkanlıklara sahip oldukları, bunun yanında yeniliğe ve değişime yönelmiş oldukları sık bir şekilde ifade edilmektedir. Gençler, aile ortamlarından çok daha kalabalık akran kültürlerine geçtikçe, medyanın kimliklerinin inşa edilmesinde ve sosyal ilişki ve etkileşimlere rahatça dahil olunabilmesinde anahtar kaynaklar sunduğunun farkına

varırlar. Bununla birlikte çocuk ve genç bireyler internet teknolojisini öğrenme, edinme ve keşfetme süreçlerinin ilerisine adım attıkça, çok büyük bir kesimin söz konusu mecradaki sınırsız çeşitlilik imkanına karşın, öncelikle daha önceki ilgi alanları ve tercihleri çizgisinde internet mecrasında gezinti yaptıkları, bu anlamda kullanıcılık rolünde muhafazakâr tutumlar sergiledikleri ifade edilmektedir. Bu aşına olunan kullanım uygulamalarının kitle iletişim araçları ile ilgili olma eğiliminden söz edilebilmekle beraber, özellikle belli başlı televizyon yayınları, popüler müzik grupları, futbol kulüpleri gibi örnekler sıralanabilir. Bu nedenden dolayı, güçlü markaya sahip olan içerikler çocukların en çok benimsedikleri siteler arasında baskın olmaktadır. Özet olarak, tüketici kültürünün yeni yaratıcılıklardan ziyade, pek çok genç bireyin internet ile olan ilişkilerini çerçevelemekte olduğu söylenebilir.

Çağımız dünyasına hükmetmekte olan teknolojiyle yeniliklerin devasa oranda büyümeleri, insanların tamamı için kaçınılmaz karmaşıklığı da beraberinde getirmiştir. Günümüz koşullarında internet olanakları, var olan şeyleri yenileştirme, dönüştürme ve yaygınlaştırma anlamında çok önemli tamamlayıcı unsurlar konumuna gelmişlerdir. İnternet, çağımızda her toplumun en sıradan insanları için dahi kolayca erişilebilir ve cazip fiyatlı bir tesis halini almıştır. Buna karşın internet pek çok genç ve çocuğu kendisine bağımlı hale getirmiştir, birçok mecrada da bu olumsuzluğun endişe verici bir yapı arz ettiği dile getirilmeye başlamıştır. Son dönemlerde eğitim program ve uygulamalarına yarı zamanlı bir şekilde dahil olan öğrenci sayılarında gözle görülebilir artışlar görülmeye başlamıştır. Bu şekildeki büyümelere katkı sağlayan unsurların arasında, yükselen eğitim maliyetleri, tam zamanlı eğitim uygulamalarına sağlanmakta olan ekonomik yardımların azalması ile aynı döneme denk gelmektedir. Bu durum, günümüzde okula gitmekte olan pek çok öğrencinin iş ile aile taahhütlerinin bulunduğu gerçeği ile birleşmektedir. Pazar konumlarını muhafaza etmek ve öğrencilerin isteklerine cevap verebilmek adına pek çok kuruluş, sadece teknolojinin kullanımı ile yarı zamanlı çalışma yöntemleri geliştirmeye başlamıştır. Bu çalışma yöntemleri genel olarak çevrimiçi öğrenmeler, e-öğrenme, sanal öğrenme ya da belli başlı koşullarda uzaktan öğrenme şeklinde ifade edilebilir. e-öğrenme uygulamalarının aşağı yukarı bütün üniversiteler ve kolejler için günden güne yukarı doğru ivmelendiğini ifade etmek gerekir. Bu özel çalışma şekillerine yönelik yararlar ve uzun vadeli potansiyellere dair görüşlerde ayrılıklar da bulunmaktadır.

2.6. İnternet Bağımlılığının Belirtileri

Çocuklar ve ergenlerin birçoğu, okullarına yönelik faaliyet ve ödevler ile rekreasyon için interneti yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Buna karşın bu bireylerin tamamı internet bağımlısı ya da problemlili kullanıcı rolüne girmemektedirler. Herhangi bir ergen bireyi internet bağımlısı yapan sorulara cevap bulmak son derece önemlidir. Konuya ilişkin araştırmacıların internet bağımlılığı ve bu bağımlılığın yönetimini anlayabilmek adına bir model oluşturabilmek için yapılmış olan girişimlere yönelik yapılan incelemelerin ardından, hakkında bir hayli bilgiye sahip olunan biyo-psikososyal hastalık modelinin söz konusu bağımlılık modeli için de tatbik edilebilir bir yapıya sahip olduğunda mutabık kalınmıştır.

Araştırmacılar farklı internet bağımlılık türlerinin (cinsel içerikler, sosyal ağlar, oyunlar vb.) benzer temel mekanizmalara sahiplik edip etmediğinin cevaplarını aramışlardır. Sonuç olarak, türlerin tamamı, bağımlılık belirti ve semptomlarının ortak nitelikleri, zevkler üretebilen kalite ve gerekli olduğunda anonim olabilme becerisine sahiptir. Buna karşın, arka planda yatan patofizyolojiye ilişkin bilimsel kanıtlar elde edilene dek spekülasyon yapılmaktadır. Bu bağlamda tartışılmakta olan konunun odak noktası, internet bağımlılığı probleminin yeni bir tanı kategorisi şeklinde tanımlanabileceği, bununla birlikte bağımlı davranışların, belirti, neden ve sonuçları bağlamında ele alınması gerektiği yönündedir. Temel varsayım doğrultusunda, bağımlılık olgusuna bakılmaksızın, bir madde, şans oyunu ya da internet olabilecek belli başlı bağımlılık çeşitleri arasında bir hayli önemli benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Birtakım yaygın endişe uyandırıcı belirtiler ile uyarı işaretleri: “zihinlerin bağımlılığın nesnesiyle meşgul edilmeleri; internet bağımlılık nesnesi ile katılımların kapsamalarını saklama girişimleri ya da daha sonraki katılımların kapsamaları hususunda yalan; başka keyif verici eylemlerden uzaklaşma; sosyal izolasyona yönelik savunma tutumları ve öfke patlamaları; psikolojik izolasyonlar; gerçeklik unsurundan kaçınmanın yolu olarak etkinliklere katılım ve negatif neticelere karşın devamlı katılım” olarak sıralanabilmektedir. Belli başlı bağımlılık çeşitlerinin ortak ya da benzerliğe sahip psikolojik arka planlara sahip olduğu, başka bir deyişle bağımlı bireylerin benzer psikolojik kanlara sahip oldukları varsayımının son araştırmalar ile desteklendiğini görmek mümkündür. Örnek olarak, hem internete hem de kumara olan bağımlılık yüksek seviyeli stresle, yalnızlıkla ve düşük sosyal destek ile ilişkili durumdadır. Bu sonuçlar, birtakım bağımlılık çeşitlerinin birbirlerinden farklı olabileceğini ve genel olarak benzer temel savunmasız niteliklerin belli zamanlarda yansımaları olabileceğini akıllara getirmektedir.

Psikolojik profillerdeki bu benzerlikler, söz konusu problemlerin tedavilerine etki etmektedir. Her şeyin öncesinde, tedavilere dahil olan klinik psikologlar bu fenomenin belli başlı yansımalarını iyi tanımalıdırlar. İkincisi, bağımlı davranışlar adına etki düzeyi en yüksek tedavilerin, hem spesifik semptom unsurlarının (kumar ya da internet kullanımları) tedavileri, hem de genel anlamda bağımlı davranışlar durumunda kullanılmakta olan tedavileri de kapsayacak şekilde sentetik yaklaşım özelliğini taşıdığına dikkat edilmesi gerekir. Kumar benzeri bağımlılıkların tedavilerinde bilişsel davranışçı yaklaşımın ortaya koyduğu başarı, bu yaklaşımın internet bağımlılığında da etki gösterebileceğini akıllara getirmektedir. Bunların yanı sıra, depresyon, anksiyete, stres şeklindeki psikolojik problemler ile uyum, tedavi seçimlerini ve etkililik durumuna da etki edebilmektedir. Bugüne dek yapılmış olan araştırmalar ile problemlili bağımlılık davranışlarıyla psikolojik sorunlar arasında yer alan nedensel ilişkilerin çıkarılamayacağını unutulmaması gerekir. Psikolojik problemlerin bağımlılıkların gelişmelerinin öncesinde gelebileceğini işaret eden belli başlı kanıtlar bulunmaktadır. Bunun yanında bu geçici ilişkilerin daha yoğun bir biçimde araştırılmaları gerekmektedir. Sonuç olarak, günümüze değin elde edilmiş olan bulgular farklı bağımlılık çeşitlerinin (kumar ya da internet) arka planında yatmakta olan ortak bir nedensellik ya da ortak neticeleri bulunan farklı bozukluklar olabileceğini gözler önüne sermektedir.

2.7. İnternet Bağımlılığını Etkileyen Faktörler

Bugün, batı dünyasında yaşamlarını sürdüren gençler, Avrupa toplumları içerisinde yer alanlar da dâhil olmak üzere, internet sayesinde kendilerini güncel tutabilmek, eğlendirebilmek ve sosyal mecralarda iletişime ve etkileşime geçebilmek adına anahtar bir araç şeklinde kullandıkları zengin bilgi kaynaklarına ulaşabilmektedirler. Başka bir ifade ile, pek çok ülkede internetin, açık havada, sokakta ya da evlerde interaktif oyunlar oynamak gibi hemen hemen bütün eğlencelerin yerlerini tamamı ile aldığı görülmektedir (Öztürk vd., 2007). Genç bireyler iletişim kurmanın, öğrenme ve yeni güçlükleri aramanın önemli bir yolu olarak internet teknolojisine günden güne daha yoğun bir şekilde bağımlı duruma gelmekte, bununla birlikte içe kapanıklık ve diğer bireyler ile yüz yüze iletişimler noktasında daha tutucu pozisyonlara evirilmektedirler. Bu bireyler bilgisayarları ile gündelik etkinliklerinde reel yaşamlarının yanı sıra sanal hayatlar da yaşamaktadırlar. Bu sanal gerçeklikler gündelik hayatlarının ayrılmaz parçalarını oluşturmasından dolayı, genç bireyler genel olarak gerçeklik ile sanal gerçeklik arasında bulunan farkları tam anlamı ile idrak edememektedirler. Bunun yanı sıra, internet, gündelik hayatlardan bir nevi

uzaklaşma, pek çok ve değişik yeni yaşamları keşfedebilmenin eğlenceli bir aracı olmaktadır.

İnternet, günümüz dünyasında hayatımızın ayrılmaz bir parçası durumundadır. Bu teknolojinin insanların yaşamları üstündeki sosyal etki durumları göz önüne alınarak zihinsel, sosyal, akademik avantajlar ve teknolojinin kullanılma becerileri, zaman yönetimine ilişkin deneyimler ve bilgiye erişebilmenin kolaylaştırılması internet teknolojisinin en önemli faydaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir taraftan internet, kullanıcıların çok önemli bir çoğunluğunun üstünde son derece önemli, negatif etki ve sonuçlara da sebebiyet verebilmektedir. Yüksek düzeyli internet bağımlılığına yönelik olarak psikologlar aracılığı ile çok önemli araştırmalar yapılmaktadır. Bu kadar yoğun bir rağbetin nedenleri arasında internetin sosyal, bireyler arası ve profesyonel etkileşimler üzerinde azalma yaratması ve bazı zamanlarda tamamen yok etmesi, kaygıyı, otizmi, yalnızlık düşüncesini tetiklemesi ve saldırganlık oranlarını artırması gibi durumlar yer almaktadır. İnternet bağlantısına her yerde erişebilmenin mümkün olması, bütün yaş gruplarında yer alan çocuk ve ergen bireylerin internete duydukları ilgiyi yükseltmektedir. Bir kısım çocuk ve ergenler bilgi elde etmek, ödev araştırması yapmak ya da beceriler edinebilmek adına internete başvuruyor olsalar da diğerleri çoğu kez elektronik posta, fatura ödemesi, sohbet, oyun ya da eğlence amacıyla internet kullanmayı tercih etmektedirler. İfade edilen bu kullanım amaçlarının genç jenerasyonun internet üzerinde daha yoğun vakit harcamalarına neden olduğu görülmektedir.

Alan yazında internette geçirilen yoğun zamanın, internet bağımlılığına dair riski ciddi oranda artırdığı ifade edilmektedir. İnternet bağımlılığı ya da fazla internet kullanımı, bilgisayar kullanımı ile internet erişimiyle alakalı bozukluklar ya da problemlere neden olan davranış ve tutumlar, itici güç ya da endişeler üstündeki yetersizlikler veya aşırı kontrol şeklinde ifade edilmektedir. Aşırı internet kullanımıyla alakalı son araştırmalar, öncelikli olarak sosyal gayeler ile internete erişim sağlanan aşırı internet kullanıcılarının aşırı internet kullanıcısı durumunda bulunmayanlardan farklı olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu, belli başlı kişilerin aşırı internet kullanıcısı olmalarına iten birtakım mühim değişken unsurların olabileceği fikrini ortaya çıkarmaktadır. İnternet bağımlılığı hususuna katkı sağlayan unsurlar, yoğun heyecan, yalnızlık, depresif durumlar, yüksek olmayan motivasyon düzeyleri, reddedilme endişesi, kabul etme ihtiyacı, alkole yönelme ve sosyal kaygılar biçimindeki aileye yönelik unsurlardır. Yakın dönemde gerçekleştirilen çalışmalar, yoğun internet kullanımının aileler, çevre ve kişisel unsurlar ile bağlantılı olmakla beraber ailelerin etki düzeylerinin kayda değer oranda öne çıktığını

göstermektedir. Aile ortamlarının ergen bireylerin yoğun internet kullanımları üstünde belirleyiciliğe sahip bir gerçeklik olduğunun altı çizilmektedir. Özellikle ergenlik dönemlerinde, hane halkı ilişkilerinin çocuklardaki fiziksel ve zihinsel büyümeleri önemli oranda etkilediği unutulmamalıdır. Ergen bireylerin anne ve babaları ile ailelerdeki diğer mensuplar ile olan ilişki durumları, söz konusu bireylerin aileler içerisindeki yerlerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, ailelerde gereksinim duydukları şeyleri yerine getirebilmek bu bireyler adına birer zorunluluk olmaktadır.

2.8. İlgili araştırmalar

Horzum ve Ayas (2013) aracılığı ile gerçekleşen araştırmada okullardaki rehber öğretmenlerinin yaşları, cinsiyetleri, kıdem düzeyleri bakımından siber zorbalık farkındalık düzeylerine yönelik incelemeler yapılması amaçlanmıştır. Bu çalışma tarama modeli kapsamında yapılmakla beraber, çalışma grubu 180 rehber öğretmenden meydana gelmektedir. Çalışmada “Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeğinden” yararlanılmıştır. Çalışmanın neticesinde kadın öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin erkek öğretmenlere nazaran daha yüksek çıktığı, öğretmen bireylerin yaşları yükseldikçe farkındalık düzeylerinde azalma olduğu ve kıdem durumlarıyla farkındalık düzeyi arasında herhangi bir ilişkinin görülmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Akbulut (2014) tarafından yürütülmüş olan araştırma kapsamında Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümü içerisinde öğrenci konumunda olan 120 birey üzerinde vaka temelli video eğitimlerinin siber zorbalık farkındalıklarına etkilerinin ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çalışmada Solomon deneysel deseninin kullanılmak suretiyle iki deney, iki de kontrol olmak kaydıyla dört grubun oluşturulduğu görülmektedir. Eğitsel içerikler, belgeseller, spotlar, bilgilendirme videoları ve siber zorbalıklara ilişkin kısa filmlerin oluşturulması sağlanmıştır. Araştırmanın neticesinde vaka temelli video eğitimlerinin fakülte öğrencilerinde siber zorbalığa ilişkin farkındalık seviyelerini yükselttiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sezer ve ark. (2015) yaptıkları araştırmada öğretmen bireylerin siber zorbalık farkındalık düzeylerine ilişkin inceleme yapılması hedeflenmiştir. Araştırma tarama modeli ile planlanmıştır ve çalışma grubu 184 öğretmenden meydana gelmiştir. Araştırmaya yönelik veriler Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğiyle toplanmıştır (Tanrıku ve ark., 2013). Araştırmanın neticesinde öğretmen bireylerin siber zorbalığa ilişkin farkındalık düzeyleri orta seviyeli çıkmış, erkek öğretmenlerin farkındalık seviyeleri kadınlardan daha yüksek görülmüş, bilgisayar teknolojileri üzerine öğretmenlik yapan

bireylerin diğere öğretmenlere nazaran daha yüksek farkındalık seviyelerine sahip oldukları anlaşılmıştır.

Gölpek Sarı ve Seferoğlu (2019)'nun yaptıkları araştırma kapsamında altıncı sınıf kademesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin siber zorbalık farkındalık seviyeleri ve siber zorbalığa yönelik davranış ve tutumları sergileme ve siber zorbalıklara maruz kalma durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ilişkisel çalışma şeklinde yürütülmekle beraber, çalışma grubu 110 öğrenciden meydana gelmiştir. Çalışma kapsamında Sanal Zorba-Mağdur Ölçeğiyle Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeğine başvurulmuştur. Araştırmanın neticesinde kız öğrencilerdeki farkındalık düzeyleri erkek öğrencilere nazaran daha yüksek bulunmuş, akıllı telefonlara sahip olanların bu cihazlara sahip olmayanlara nazaran sanal mağduriyetlerine yönelik düzeyleri yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra sanal zorbalıkla ilgili olarak okullarda bilgi edinmiş olan öğrencilerin sanal zorbalığa ilişkin farkındalık düzeylerinin bu bilgileri edinmeyenlere göre oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin siber zorbalık sorunuyla başa çıkma metotlarına dair yurtiçinde ve yurtdışında gerçekleştirilmiş olan araştırmaların siber zorbalığa hedef durumunda bulunan ergenler üstünde yoğunlaşmış olduğu, buna karşın gerçekleştirilen araştırmaların ergen bireylerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında başa çıkmaya ilişkin olarak kullandıkları metotların neler olduğunun belirlenmesi ile alakalı oldukları göze çarpmaktadır. Ergenlik dönemlerinde siber zorbalık sorununun negatif etkilerinin mağdur bireylerce kullanılan başa çıkma stratejileriyle bağlantılı olduğu düşünülürse, ergen bireylerin siber zorbalık ile başa çıkma becerilerinin geliştirilmesine ve bunların desteklenmelerine ilişkin çalışmalara ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Siber zorbalığa yönelik farkındalığa ilişkin olarak yürütülmüş olan araştırmalarınsa bir hayli kısıtlı oldukları ve genel olarak aile fertleri ve öğretmenler gibi yetişkin bireyler ya da fakülte öğrencilerine yönelik olarak yapıldığı dikkat çekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde, “araştırma modeli, evren, örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve çözümlenmesine kullanılan istatistiksel işlemler” yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelinde betimsel ve nicel bir çalışmadır. Tarama modellerinden biri olan ilişkisel tarama modelinden yararlanılacaktır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan, değişkenlerin birlikte değişip değişmediğini; değişme varsa bunun nasıl olduğunu saptamaya çalışan araştırmalardır. Tarama modelleri, geçmişte veya hali hazırda mevcut olan durumu kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2012).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Denizli iline bağlı Pamukkale ilçesindeki Yaşar Kıvılcık Fen Lisesi öğrencilerini oluşturmaktadır. 2021-2022 eğitim öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ilçesindeki Yaşar Kıvılcık Fen Lisesinde toplam 540 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrenciler araştırma örneklemini olarak evreni temsil edecekler arasından “seçkisiz örneklem” yöntemiyle seçilen 360 öğrenciye ölçek dağıtılmıştır. Boş olan, tam doldurulmayan ve kişisel bilgi yazılan formlar elenerek 343 öğrencinin doldurmuş olduğu form değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan formları dolduran öğrencilerin dağılımları Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcı Öğrencilerin Dağılımları

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kız	181	52,8
	Erkek	162	47,2
Sınıf	9. sınıf	112	32,7
	10. sınıf	153	44,6
	11. sınıf	36	10,5
	12. sınıf	42	12,2

(Devamı arkadadır)

Tablo 3.1. *Katılımcı Öğrencilerin Dağılımları (Devamı)*

Değişken	Kategori	n	%
Yaş	13-14 yaş,	60	17,5
	15 yaş	135	39,4
	16 yaş	107	31,2
	17-18 yaş	41	12,0
Kardeş sayısı	Yok	37	10,8
	1	190	55,4
	2 ve üstü	116	33,8
Günlük internet kullanımı	3 saatten az	76	22,2
	4-5 saat	163	47,5
	6-10 saat	70	20,4
	11-15 saat	34	9,9
Günlük oyun süresi	Yok	143	41,7
	1-2 saat	151	44,0
	3-7 saat	49	14,3
Kendine ait oda olma durumu	Var	302	88,0
	Yok	41	12,0
Evde internet durumu	Var	310	90,4
	Yok	33	9,6

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin % 52,8’inin kız, 5 44,6’sının 10. Sınıf olduğu ve en az katılımın % 10,5 ile 11. Sınıflarda olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaş olarak % 39,4’ünün 15 yaşında ve % 55,4’ünün 1 kardeşi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çok büyük kısmının % 94,8’inin takdir aldığı ve % 47,5’inin günlük internet kullanımının 4-5 saat olduğu görülmektedir. Öğrenciler günlük oyun süreleriyle ilgili olarak % 44’ünün 1-2 saat ve % 41,7’sinin ise oyun süresi kullanmadığı görülmektedir. Öğrencilerin kendilerine ait oda durumuyla ilgili olarak % 88’i odasının olduğunu belirtirken evde internet durumuyla ilgili olarak % 90,4’ünün evde internet olduğunu belirtirken % 9,6’sı olmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilere ait “a) Cinsiyet, b) Sınıf, c) yaş, d) Kardeş sayısı, e) Ödül alma durumu, f) Günlük internet kullanım süresi, g) Günlük oyun süresi, h) Kendine ait oda durumu, ı) Evde internet olma durumu olmak üzere 9 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Hahn ve Jerusalem (2001) tarafından tasarlanan ve orijinal adı “Skala zur Erfassung der Internetsucht” olan internet bağımlılığı ölçeğinin Cengiz Şahin ve Özgen Korkmaz tarafından Türkçeye çevrilmiş olan “İnternet Bağımlılığı Ölçeği” yer almaktadır. Üçüncü bölümde Stewart ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilen ve Selda Küçük tarafından Türkçeye çevrilmiş olan “Siber Zorbalık Ölçeği” kullanılarak öğrencilerden veriler toplanmıştır.

İnternet bağımlılığı ölçeği Kontrol kaybı (1-7 maddeler), daha fazla online kalma isteği (8-11 maddeler) ve sosyal ilişkilerde olumsuzluk (12-19 maddeler) olarak 19 madde ve üç boyuttan oluşmaktadır. Beşli likert tipinde olan ölçekte seçenekler; “Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Genellikle ve Her zaman” şeklindedir.

Siber zorbalık ölçeği 2 madde birden çok seçenekli ve 14 madde beşli likert tipi seçenekli 16 maddelik ve tek boyutlu ölçektir. 1 ve 2 maddeler birden çok seçenekli olup ayrıca değerlendirilmiştir. Beşli likert tipinde olan ölçekte seçenekler “Hiç, Neredeyse Hiç, Bazen, Hemen hemen her zaman ve Her zaman” şeklindedir.

Tablo 3.2. Verilerin Cronbach Alpha Değerleri

Alt Ölçekler	Cronbach Alpha Değerleri
Kontrol kaybı	,856
Fazla online kalma isteği	,895
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk	,875
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	,922
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	,927

Tablo 3.2 incelendiğinde bütün değerlerin ,856 ile ,927 aralığında değişiklik gösterdiği ve buna göre verilerin güvenilirlik düzeyinin çok yüksek olduğu görülmektedir.

3.4. Verilerin Analizi

Öğrencilerin ölçeklere verdikleri cevaplar SPSS 24 istatistik programına kodlanarak girilmiş ve analizler bu veriler kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Ölçeklerle elde edilen verilerin normallik analizi basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) analizi değerlerine göre bakılarak ulaşılan bulgular Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.3. İnternet Bağımlılığı ve Alt boyutları ile Siber Zorbalık Ölçeği Verilerinin Basıklık ve Çarpıklık Analizi

	Basıklık (Kurtosis) Değeri	Çarpıklık (Skewness) Değeri
Kontrol kaybı boyutu	-,149	,368
Fazla online kalma isteği boyutu	-,462	,445
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	,607	,867
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	,276	,512
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	1,071	1,215

Tablo 3.3’te görüldüğü gibi ölçekler ve alt boyutlarının “Basıklık ve Çarpıklık” değerlerinin -1,50 ile +1,50 olduğu tespit edilmiştir. Tabachnik ve Fidell (2013)

çalışmalarında $-+ 1,50$ arasındaki verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edildiğini belirtmektedir. Buna göre veriler normal dağılım gösterdiğinden dolayı analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Araştırmada verilerinin analizi şöyle yapılmıştır.

1) Katılımcı öğrencilerin demografik değişkenlerinin dağılımları betimsel istatistiklerden frekans ve yüzde göz önüne alınarak yapılmıştır.

2) Karşılaştırmalı analizlerde öğrencilerin kategori olarak ikili olan cinsiyet, oda, internete göre analizlerde “Bağımsız Örneklem T” testi kullanılmıştır. İki'den fazla kategorik değişkenlere (sınıf yaş vb.) göre analizlerde “tek yönlü varyans analizi (One way Anova)” analizi kullanılmıştır. Farklılık çıkması halinde fark olan grupları tespit etmek amacıyla Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır.

3) Anlamlılık değeri ,05 olarak alınmıştır.

4) Ortalamaların yorumlanmasında eşik değerler şöyledir.

1,00 – 1,80 Yok

1,81 – 2,60 Az

2,61 – 3,40 Orta

3,41 – 4,20 Çok

4,21 – 5,00 Pek Çok

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde verilerin analiziyle ulaşılan bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

“1. Denizli ili Pamukkale ilçesindeki fen liselerinde okuyan öğrencilerin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalıkları ne düzeydedir?, 2. Öğrencilerin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalık düzeyleri kişisel değişkenlerine göre (cinsiyet, kardeş sayısı, sınıf, günlük internet bağlanma süresi, günlük oyun oynama süresi, kendisine ait çalışma odası olup olmaması durumu, evde internet bağlantısı olma durumu) anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Ve 3. Öğrencilerin İnternet bağımlılığı ile siber zorbalığa uğrama durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde 3 alt probleme cevap bulma amacıyla yapılan analiz sonuçları ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Denizli ili Pamukkale ilçesindeki fen liselerinde okuyan öğrencilerin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalıkları (alt boyutları) ne düzeydedir?” şeklindedir.

Fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalıklarına yönelik yapılan analiz sonucu elde edilen ortalama ve standart sapma sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. *Fen Lisesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı (Alt Boyutları) ve Siber Zorbalıklarına İlişkin Algıları*

Alt boyutlar ve ölçek	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>s</i>	Düzeyi
Kontrol kaybı boyutu	343	2,51	,74	Az
Fazla online kalma isteği boyutu	343	2,40	,98	Az
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	343	1,90	,70	Az
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	343	2,23	,68	Az
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	343	1,67	,66	Yok

Tablo 4.1.’de Fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algıları yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarına ilişkin algılarının kontrol kaybı boyutunda ($\bar{X}=2,51$) ortalamaıyla “Az”, fazla online kalma isteği boyutunda ($\bar{X}=2,40$) ortalamaıyla “Az”, sosyal ilişkilerde olumsuzluk

boyutunda ($\bar{X}=1,90$) ortalamayla “Az” ve genel internet bağımlılığı ortalamasının ise ($\bar{X}=2,23$) ortalamayla “Az” düzeyinde olduğu görülmektedir. Buna göre fen lisesi öğrencilerini internet bağımlılıklarının boyutlar ve genel olarak az olduğu söylenebilir.

Siber zorbalık durumlarına yönelik öğrencilerin algılarının ($\bar{X}=1,67$) ortalamayla “Yok” seviyesinde olduğu ve fen lisesi öğrencilerinin siber zorbalık durumuyla karşılaşmadıkları söylenebilir. Bulgulara göre fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılıklarının başlangıç seviyesinde ve az düzeyde olduğu ve tedbir alınmasının olumlu olacağı ve siber zorbalıkla henüz tanışmadıkları ve olumsuz durumlar yaşamadıkları söylenebilir.

4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğrencilerin internet bağımlılığı (alt boyutları) ve siber zorbalık düzeyleri kişisel değişkenlerine göre (cinsiyet, kardeş sayısı, sınıf, günlük internet bağlanma süresi, günlük oyun oynama süresi, kendisine ait çalışma odası olup olmaması durumu, evde internet bağlantısı olma durumu) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklindedir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin cinsiyetlerine göre t testi analizi bulguları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Analizi

Alt boyutlar ve ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s	t	p
Kontrol kaybı boyutu	Kız	181	2,62	,79	2,89	,00*
	Erkek	162	2,39	,68		
Fazla online kalma isteği boyutu	Kız	181	2,55	,92	3,01	,00*
	Erkek	162	2,23	,90		
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	Kız	181	1,90	,71	-,01	,98
	Erkek	162	1,90	,69		
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	Kız	181	2,30	,71	2,06	,03*
	Erkek	162	2,15	,63		
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	Kız	181	1,55	,59	-3,43	,00*
	Erkek	162	1,80	,71		

*p<0,05

Tablo 4.2’de öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin cinsiyetlerine göre analizinde sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($t= -,01$; $p>0,05$) farklılık görülmez iken kontrol kaybı boyutunda ($t=2,89$; $p<0,05$), fazla online kalma isteği boyutunda ($t=3,01$; $p<0,05$) ve internet bağımlılığı ölçek toplamında ($t=2,06$; $p<0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t= -3,43$; $p<0,05$) anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ortalamalara bakıldığında internet bağımlılığında kontrol

kaybı ve fazla online kalma isteği boyutlarıyla genel internet bağımlılıklarında kızların ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğu görülmektedir. Bu kızların internet bağımlılıklarının erkeklerden yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda cinsiyete göre farklılık görülmemiştir.

Siber zorbalık algılarının cinsiyete göre erkeklerin kızlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna göre erkeklerin siber zorbalık algılarının kızlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin kardeş sayılarına göre ANOVA testi analizi bulguları Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. *Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Analizi*

Alt boyutlar ve ölçek	Kardeş sayıları	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>s</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	Fark
Kontrol kaybı boyutu	Yok	37	2,59	,72	,48	,61	Yok
	1	190	2,48	,73			
	2 ve üstü	116	2,54	,78			
Fazla online kalma isteği boyutu	Yok	37	2,56	,81	1,46	,23	Yok
	1	190	2,44	,96			
	2 ve üstü	116	2,28	,99			
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	Yok	37	1,90	,54	,02	,97	Yok
	1	190	1,91	,69			
	2 ve üstü	116	1,89	,76			
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	Yok	37	2,29	,58	,19	,82	Yok
	1	190	2,23	,66			
	2 ve üstü	116	2,21	,73			
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	Yok	37	1,58	,51	,38	,68	Yok
	1	190	1,69	,65			
	2 ve üstü	116	1,67	,73			

* $p < 0,05$ 1. Yok   2. 1   3. 2 ve üstü

Tablo 4.3'te öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin kardeş sayılarına göre analizinde kontrol kaybı boyutunda ($F=,48$; $p > 0,05$), fazla online kalma isteği boyutunda ($F=1,46$; $p > 0,05$), sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($F=,02$; $p > 0,05$) ve internet bağımlılığı ölçek toplamında ($F=,19$; $p > 0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t=,38$; $p > 0,05$) anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Bulgulara göre öğrencilerin kardeş sayılarının az ya da çok olmasının öğrencilerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık algılarını etkilemediği ve algılarının benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin sınıf düzeylerine göre ANOVA testi analizi bulguları Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Analizi

Alt boyutlar ve ölçek	Sınıf Düzeyi	n	$\bar{X}$	s	F	p	Fark
Kontrol kaybı boyutu	9	112	2,40	,75	1,53	,20	Yok
	10	153	2,55	,75			
	11	36	2,67	,79			
	12	42	2,55	,67			
Fazla online kalma isteği boyutu	9	112	2,40	,83	1,19	,31	Yok
	10	153	2,46	,97			
	11	36	2,47	,90			
	12	42	2,14	,82			
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	9	112	1,80	,63	1,64	,17	Yok
	10	153	1,99	,70			
	11	36	1,89	,83			
	12	42	1,85	,73			
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	9	112	2,15	,66	1,24	,29	Yok
	10	153	2,30	,67			
	11	36	2,30	,77			
	12	42	2,17	,65			
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	9	112	1,58	,59	1,16	,32	Yok
	10	153	1,72	,69			
	11	36	1,63	,67			
	12	42	1,73	,69			

*p<0,05

1. Yok

2. 1

3. 2 ve üstü

Tablo 4.4'te öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin sınıflarına göre analizinde kontrol kaybı boyutunda ($F=,48$; $p>0,05$), fazla online kalma isteği boyutunda ($F=1,46$; $p>0,05$), sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($F=,02$; $p>0,05$) ve internet bağımlılığı ölçek toplamında ($F=,19$; $p>0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t=,38$; $p>0,05$) anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Bulgulara göre öğrencilerin kardeş sayılarının az ya da çok olmasının öğrencilerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık algılarını etkilemediği ve algılarının benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin günlük internete bağlanma sürelerine göre ANOVA testi analizi bulguları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Günlük İnternete Bağlanma Sürelerine Göre Analizi

Alt boyutlar ve ölçek	İnternete bağlanma	n	$\bar{X}$	s	F	p	Fark
Kontrol kaybı boyutu	3 saatten az	76	2,14	,60	4,40	,00	1-2; 1-3; 1-4;
	4-5 saat	163	2,49	,70			
	6-10 saat	70	2,88	,63			
	11-15 saat	34	2,72	,91			
Fazla online kalma isteği boyutu	3 saatten az	76	1,86	,73	3,67	,00	1-2; 1-3; 1-4;
	4-5 saat	163	2,42	,90			
	6-10 saat	70	2,80	,80			
	11-15 saat	34	2,68	,30			
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	3 saatten az	76	1,56	,53	3,79	,00	1-2; 1-3; 1-4;
	4-5 saat	163	1,87	,66			
	6-10 saat	70	2,17	,65			
	11-15 saat	34	2,26	,92			
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	3 saatten az	76	1,84	,53	5,45	,00	1-2; 1-3; 1-4;
	4-5 saat	163	2,21	,62			
	6-10 saat	70	2,56	,63			
	11-15 saat	34	2,52	,86			
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	3 saatten az	76	1,49	,56	6,89	,00	1-3; 1-4; 2-3; 2-4
	4-5 saat	163	1,61	,67			
	6-10 saat	70	1,86	,56			
	11-15 saat	34	1,97	,83			
*p<0,05	1. 3 saatten az	2. 4-5 saat	3. 6-10 saat	4. 11-15 saat			

Tablo 4.5'te öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin internete bağlanma sürelerine göre analizinde kontrol kaybı boyutunda ($F=4,40$; $p<0,05$), fazla online kalma isteği boyutunda ($F=3,67$; $p<0,05$), sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($F=3,79$; $p<0,05$) ve internet bağımlılığı ölçek toplamında ($F=4,45$; $p<0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t=6,89$; $p<0,05$) anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan Post Hoc Tukey analizi sonucunda; kontrol kaybı boyutunda günlük internete bağlanma süresi 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_{3 \text{ saatten az}}=2,14$) 4-5 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{4-5 \text{ saat}}=2,49$) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_{3 \text{ saatten az}}=2,14$) 6-10 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{6-10 \text{ saat}}=2,88$) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_{3 \text{ saatten az}}=2,14$) 11-15 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{11-15 \text{ saat}}=2,72$) arasında ve 3 saatten az olan öğrencilerin internet bağımlılıkları en az çıkmıştır. Fazla online kalma isteği boyutunda günlük internete bağlanma süresi 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_{3 \text{ saatten az}}=1,86$) 4-5 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{4-5 \text{ saat}}=2,42$) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_{3 \text{ saatten az}}=1,86$) 6-10 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{6-10 \text{ saat}}=2,80$) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_{3 \text{ saatten az}}=1,86$) 11-15 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{11-15 \text{ saat}}=2,68$) arasında ve 3 saatten az olan öğrencilerin internet bağımlılıkları en az çıkmıştır.

Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda günlük internete bağlanma süresi 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,56) 4-5 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{4-5}$ saat =1,87) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,56) 6-10 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{6-10}$ saat =2,17) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,56) 11-15 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{11-15}$ saat =2,26) arasında ve 3 saatten az olan öğrencilerin internet bağımlılıkları en az çıkmıştır.

İnternet bağımlılığı genel ortalamasına göre günlük internete bağlanma süresi 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,84) 4-5 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{4-5}$ saat =2,21) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,84) 6-10 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{6-10}$ saat =2,56) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,84) 11-15 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{11-15}$ saat =2,52) arasında ve 3 saatten az olan öğrencilerin internet bağımlılıkları en az çıkmıştır.

Siber zorbalık genel ortalamasına göre günlük internete bağlanma süresi 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,49) 4-5 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{4-5}$ saat =1,61) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,49) 6-10 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{6-10}$ saat =1,86) arasında, 3 saatten az olan öğrencilerle ($\bar{X}_3$ saatten az =1,49) 11-15 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{11-15}$ saat =1,97) arasında ve internete bağlı kalma süreleri arttıkça siber zorbalık algılarının arttığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin günlük oyun oynama sürelerine göre ANOVA testi analizi bulguları Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Günlük Oyun Oynama Sürelerine Göre Analizi

Alt boyutlar ve ölçekler	Oyun Süresi	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>s</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	Fark
Kontrol kaybı boyutu	Yok	143	2,41	,76	2,98	,05	Yok
	1-2 saat	151	2,56	,69			
	3-7 saat	49	2,68	,84			
Fazla online kalma isteği boyutu	Yok	143	2,29	,99	1,95	,14	Yok
	1-2 saat	151	2,45	,91			
	3-7 saat	49	2,59	,98			
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	Yok	143	1,79	,65	5,05	,00*	1-3;2-3
	1-2 saat	151	1,90	,67			
	3-7 saat	49	2,22	,83			
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	Yok	143	2,12	,68	4,95	,00*	1-3
	1-2 saat	151	2,26	,62			
	3-7 saat	49	2,47	,77			
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	Yok	143	1,49	,53	4,14	,00*	1-2;1-3;2-3
	1-2 saat	151	1,72	,66			
	3-7 saat	49	2,02	,82			

*p<0,05   1. Yok   2. 1-2 saat   3. 3-7 saat

Tablo 4.6’da öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin günlük oyun oynama sürelerine göre analizinde kontrol kaybı boyutunda ($F=2,98$; $p>0,05$) ve fazla online kalma isteği boyutunda ($F=1,95$; $p>0,05$) farklılık göstermediği görülürken; sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($F=5,05$; $p<0,05$) ve internet bağımlılığı ölçek toplamında ($F=4,95$; $p<0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t=4,14$; $p<0,05$) anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan Post Hoc Tukey analizi sonucunda; sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda günlük oyun süresi olmayan öğrencilerle ($\bar{X}_{Yok}=1,79$) 1-2 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{1-2 \text{ saat}}=1,90$) arasında ve oyun süresi olmayan öğrencilerle ($\bar{X}_{Yok}=1,79$) 3-7 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{3-7 \text{ saat}}=2,22$) arasında fark olduğu ve farkın oyun süresi arttıkça yükseldiği görülmüştür. İnternet bağımlılığı genel ortalamasına göre günlük oyun süresi olmayan öğrencilerle ($\bar{X}_{Yok}=2,12$) 3-7 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{3-7 \text{ saat}}=2,47$) arasında fark olduğu ve farkın oyun süresi arttıkça yükseldiği görülmüştür. Siber zorbalık genel ortalamasına göre günlük oyun süresi olmayan öğrencilerle ($\bar{X}_{Yok}=1,49$) 1-2 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{1-2 \text{ saat}}=1,72$) arasında ve oyun süresi olmayan öğrencilerle ($\bar{X}_{Yok}=1,49$) 3-7 saat olan öğrenciler ($\bar{X}_{3-7 \text{ saat}}=2,02$) arasında fark olduğu ve farkın oyun süresi arttıkça siber zorbalık algısının yükseldiği görülmüştür.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin kendisine ait oda olma durumuna göre t testi analizi bulguları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Kendisine Ait Odasının Olma Durumuna Göre Analizi

Alt boyutlar ve ölçekler	Oda durumu	n	$\bar{X}$	s	t	p
Kontrol kaybı boyutu	Var	302	2,51	,71	-,53	,59
	Yok	41	2,57	,96		
Fazla online kalma isteği boyutu	Var	302	2,39	,97	-,77	,44
	Yok	41	2,51	,85		
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	Var	302	1,90	,67	,06	,94
	Yok	41	1,89	,89		
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	Var	302	2,23	,65	-,42	,67
	Yok	41	2,27	,84		
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	Var	302	1,65	,64	-1,48	,13
	Yok	41	1,81	,81		

* $p<0,05$ 1. Var   2. Yok

Tablo 4.7’de öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin öğrencinin kendisine ait odasının olma durumuna göre analizinde kontrol kaybı boyutunda ($F=-,53$; $p>0,05$), fazla online kalma isteği boyutunda ($F=-,77$; $p>0,05$), sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($F=,06$; $p>0,05$) ve internet bağımlılığı

ölçek toplamında ($F=-,42$; $p>0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t=-1,48$; $p>0,05$) anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Elde edilen bulgular öğrencilerin kendisine ait odasının olması veya olmamasına göre internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algılarında farklılık yaratmadığı ve öğrencilerin internet bağımlılıkları ile siber zorbalık algılarının benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin evde internet bağlantısı olma durumuna göre t testi analizi bulguları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. *Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Alt Boyutlarıyla Siber Zorbalık Algı Düzeylerinin Öğrencilerin Evde İnternet Bağlantısı Olma Durumuna Göre Analizi*

Alt boyutlar ve ölçekler	İnternet bağlantısı	n	$\bar{X}$	s	t	p
Kontrol kaybı boyutu	Var	310	2,51	,73	-,66	,50
	Yok	33	2,60	,84		
Fazla online kalma isteği boyutu	Var	310	2,39	,97	-,94	,34
	Yok	33	2,56	,84		
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	Var	310	1,90	,68	-,09	,92
	Yok	33	1,91	,87		
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	Var	310	2,23	,67	-,59	,55
	Yok	33	2,30	,78		
Siber Zorbalık Ölçek Toplamı	Var	310	1,66	,65	-1,01	,31
	Yok	33	1,78	,78		

* $p<0,05$ 1. Var   2. Yok

Tablo 4.8’de öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algı düzeylerinin öğrencilerin kendisine ait odasının olma durumuna göre analizinde kontrol kaybı boyutunda ($F=-,66$; $p>0,05$), fazla online kalma isteği boyutunda ($F=-,94$; $p>0,05$), sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ($F=-,09$; $p>0,05$) ve internet bağımlılığı ölçek toplamında ($F=-,59$; $p>0,05$) ve siber zorbalık ölçeği toplamında ($t=-1,01$; $p>0,05$) anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Elde edilen bulgular öğrencilerin evlerinde internet bağlantısının olması veya olmamasına göre internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık algılarında farklılık yaratmadığı ve öğrencilerin internet bağımlılıkları ile siber zorbalık algılarının benzerlik gösterdiği söylenebilir.

4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Öğrencilerin İnternet bağımlılığı ile siber zorbalığa uğrama durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” biçiminde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak için analiz sonucunda Tablo 4.9’da verilen bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 4.9. Öğrencilerin İnternet Bağımlılıkları Algılarıyla Siber Zorbalığa İlişkin Algıları Arasındaki İlişkinin Pearson Korelasyon Testi

	Siber Zorbalık Ölçek Toplamı
Kontrol kaybı boyutu	,401**
Fazla online kalma isteği boyutu	,281**
Sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutu	,476**
İnternet bağımlılığı Ölçek Toplamı	,454**

** $p > 0,01$ * $p > 0,05$

Tablo 4.9’da Pearson Korelasyon analizi sonucunda öğrencilerin internet bağımlılıkları ve alt boyutlarıyla siber zorbalık düzeyleri arasında ilişki görülmektedir. İnternet bağımlılığı kontrol kaybı boyutuyla siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu ($r=,40$; $p < 0,01$) görülmüştür. İnternet bağımlılığı fazla online olma isteği ile siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu ($r=,28$; $p < 0,01$) görülmüştür. İnternet bağımlılığı sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutuyla siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu ($r=,47$; $p < 0,01$) görülmüştür. Genel internet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu ($r=,45$; $p < 0,01$) görülmüştür. Yorumlamada Pearson Korelasyon Testinin sonuçları korelasyon katsayısı ± 0.00 - ± 0.29 aralığında ise düşük, ± 0.30 - ± 0.69 aralığında ise orta, ± 0.70 - ± 1.00 aralığı yüksek ilişki olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). İnternet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında orta dereceli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu ve internet bağımlılığı arttıkça siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalığı yapma ihtimalinin artacağı ya da siber zorbalık düzeyi arttıkça internet bağımlılıklarının da artacağı söylenebilir. Bu nedenle hem internet bağımlılığı hem de siber zorbalıkla mücadele edilmesi gerektiği ortadadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma Pamukkale ilçesindeki Yaşar Kımıl Fen Lisesi öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılarak ortaya çıkarılmıştır. Nitelikli okullardan biri olan ve % 1-3 dilimle girilen bu fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılıkları ve siber zorbalık algılarının ortaya çıkarılmasına, bu algıların öğrencilerin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve internet bağımlılıkları ile siber zorbalıklarının ilişki düzeyi araştırılmıştır.

Fen lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığı algılarının kontrol kaybı, fazla online kalma isteği, sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutlarıyla genel internet bağımlılığının “Az” düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalık algılarının ise “Yok” seviyesinde olduğu ve fen lisesi öğrencilerinin siber zorbalık durumuyla karşılaşmadıkları veya böyle bir algı taşımadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sezer ve ark. (2015) çalışmasında orta derecede olarak bulgusundan çalışma bulgularının farklı olduğu ve bunun da nedeninin fen lisesi öğrencilerini farkındalıklarının yüksek olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin internet bağımlılığı ve alt boyutlarıyla siber zorbalık düzeylerinin kardeş sayısı, sınıf düzeyleri, kendilerine ait odasının olma ve evde internet bağlantısı durumlarına göre farklılık göstermediği ancak cinsiyet, günlük internete bağlanma süresi ve günlük oyun oynama sürelerine göre ise farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarının Horzum ve Ayas (2013) çalışma sonuçlarından kıdem-sınıfa göre benzerlik göstermektedir.

Cinsiyete göre internet bağımlılığında kontrol kaybı ve fazla online kalma isteği boyutlarıyla genel internet bağımlılıklarında kızların ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğu ve kızların internet bağımlılıklarının erkeklerden yüksek olduğu saptanmıştır. Siber zorbalık algılarının ise erkeklerin kızlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Siber zorbalık algılarının Horzum ve Ayas (2013) çalışmasında elde ettiği kadınların erkeklerden yüksek çıktığı bulgusundan farklıdır. Bunun nedeni eğitim seviyesi ve farkındalık durumlarının etkisi olabilir.

Öğrencilerin internete bağlanma sürelerine göre internet bağımlılıklarının farklılık gösterdiği ve internet bağımlılığının internete bağlanma süresi arttıkça bağımlılıklarının da

arttığı tespit edilmiştir. Aynı durum siber zorbalık düzeyinde de benzer şekilde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin günlük oyun oynama sürelerinin internet bağımlılığı sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutunda ve genel olarak oyun süresi arttıkça bağımlılık düzeyinin arttığı saptanmıştır. Bu durum oyun süresinin artmasının internet bağımlılığını arttırdığı sonucunu doğurmaktadır. Aynı şekilde oyun süresi arttıkça siber zorbalık algılarının da yükseldiğini göstermektedir. Oyun sürelerinin artması hem internet bağımlılığını hem de siber zorbalığı tetiklemektedir.

Öğrencilerin internet bağımlılıkları ve alt boyutlarıyla siber zorbalık düzeyleri arasında fazla online olma isteği ile siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve zayıf ancak kontrol kaybı boyutuyla siber zorbalık arasında, , sosyal ilişkilerde olumsuzluk boyutuyla siber zorbalık arasında anlamlı ve genel internet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İnternet bağımlılığı arttıkça siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalığı yapma ihtimalinin artacağı ya da siber zorbalık düzeyi arttıkça internet bağımlılıklarının da artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

- Öğrencilerin internet bağımlılıklarının üstün yetenekli öğrencilerde bile az düzeyde olması düşündürücüdür. Bu konuda gerekli tedbirlerin herkes tarafından alınması gerekmektedir.
- Kızların erkeklere göre internet bağımlılıklarının yüksek olması ayrıca araştırılabilir.
- Erkeklerin siber zorbalıkla ilgili algılarının yüksek olması ayrı bir çalışma konusu olarak ele alınabilir.
- Bu çalışma ortaöğretimin diğer türlerinde ve ortaokullarda da yapılarak sonuçlar karşılaştırılabilir.
- Öğrencilerin siber zorbalık algılarının yok düzeyinde olması oldukça sevindiricidir. Ancak bu araştırmanın hedef kitlesinin % 1-3'e giren beyin gücü olduğu düşünüldüğünde son derece normal görülebilir. Ancak bu konuda gerekli çalışmaların yapılması ve geriye kalan % 97 ile ilgili de çalışmaların yapılması gerektiği ortadadır ve bu konuda çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin internete bağlanma süreleri kısıtlanabilir veya interneti daha olumlu çalışmalar için kullanmaları teşvik edilebilir.

- Oyun oynama süreleri azaltılabilir veya oyunların içerikleri ders ve kazanımları destekleyecek biçimde düzenlenebilir.
- İnternet bağımlılığı ve siber zorbalıkla mücadele bağlamında aileler ve STK'lar başta olmak üzere işbirliği içinde çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2014). Effect of case-based video support on cyberbullying awareness. *Australian Educational Computing*, 29(1).
- Aksaray, S. (2011) Siber Zorbalık Ç. Ü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (34), 167-184.
- Arıcak, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arslan, G. (2017). Psychological maltreatment, forgiveness, mindfulness, and internet addiction among young adults: A study of mediation effect. *Computer in Human Behavior*,
- Ayas, T. ve Horzum, M.B. (2010). Sanal Zorbalık/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*, 19
- Ayas T., & Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T. (2014) Depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenlerine göre sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yordanması. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 1, 1-17
- Beranuy, M., Oberst, U., Carbonell, X., & Chamarro. (2009). Problematic internet and mobile phone use and clinical symptoms in college students: The role of emotional intelligence. *Computers in Human Behavior*, 25, 1182– 1187.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz & Ş., Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Şahin, C., Korkmaz, Ö. (2011). İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi. 32: 101-115.
- Chou, C., & Hsiao, M.C. (2000). Internet addiction, usage, gratification, and pleasure experience: The Taiwan college students' case. *Computers and Education*, 35, 65- 80.
- Çifci, S. (2010). *Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Döner, C. (2011). İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. *Journal of Euroasian Educational Research*, 27, 31-42.

- Erdur-Baker, Ö. & Tanrikulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyberbullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2771-2776.
- Gökkaya, F. (2015). *İlköğretim öğrencilerinde zorbalık eğilimini azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı bir müdahale programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gölpek Sarı F, Seferoğlu SS. (2019). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları ile sanal zorbalık yapma ve mağdur olma durumlarının incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 6(1): 54-76.
- Horzum MB, Ayas T (2013). Exploring guidance counselors' cyber bullying awareness level in terms of various variables. *Hacettepe University Journal of Education*, 28(23): 195-205.
- Horzum, M.B & Ayas, T. (2014) Orta öğretim öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (2) , 21-36.
- Kaçar, M. (2015) Psikiyatrik Yakınmalarla Başvuran Çocuk ve Ergenlerde Akran Zorbalığının ve Buna Ait Etmenlerin Değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı. Uzmanlık Tezi
- Karahan, T. F., & Sardoğan, M. E. (2004). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar*. Samsun: Deniz Kültür.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (23. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koç Erdamar, G. (2013). Sosyal öğrenme kuramı. A. Ulusoy (Ed.). *Gelişim ve öğrenme içinde* (s. 65-89). Ankara: Anı.
- Korkmaz, K. (2018). *Bilişsel davranışçı temelli siber zorbalık önleme programının etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Küçük, S. (2016). *Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe uyarlaması* (Yüksek Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özdiñer, Arslan, S. ve Savaşer, S. (2009) Okulda Zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi* 184
- Özer, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, Ö., Odabaşoğlu, G., Eraslan, D., Genç, Y., & Kalyoncu, Ö. A. (2007). İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 36-41

- Padır, M. A., Eroğlu, Y., & alışkan, M. (2015). Ergenlerde znel mutluluk ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction ve Cyberbullying*, 2(1), 32-51.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Ada, ř. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Sezer B, Yılmaz R, Yılmaz FGK (2015). Cyber bullying and teachers' awareness. *Internet Research*, 25(4): 674-687.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Soydaş, D. K. (2011). *Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tabachnik, B. G., Fidell, L.S. (2013). Using multivariate statistics (6e d.). Boston, .-U. U.: Pearson)
- Tamer, N. (2014). *Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları ve buna yönelik teknolojik zorbalık farkındalığı eğitimi: pilot uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Tanrıkulu, İ. (2017). Cyberbullying prevention and intervention programs in schools: a systematic review. *School Psychology International*, 39(1), 74-91. <https://doi.org/10.1177/0143034317745721>
- Tanrıkulu, T. (2013). *Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi ynelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Topcu, ., Yıldırım, A., & Erdur-Baker, . (2013). Cyber bullying @ schools: What do Turkish adolescents think? *International Journal for the Advancement of Counselling*, 35(2), 139-151.
- Willard, N. (2005). *Educator's guide to cyberbullying addressing the harm caused by online social cruelty*. <http://clubtnt.org/safeOnline/printResources/EducatorsGuideToCyberbullyingAddressingTheHarm.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Wright, V., Burnham, J. J., Inman, C., & Ogorchock, H. (2009). Cyberbullying: Using virtual scenarios to educate and raise awareness. *Journal of Computing in Teacher Education*, 26, 35-42.

- Yaman, E. , Eroğlu, Y. , & Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 819-833.
- Yao, M. Z., & Zhong, Z. J. (2014). Loneliness, social contacts and Internet addiction: A cross-lagged panel study. *Computers in Human Behavior*, 30, 164-170.

EKLER

Ek 1: Denizli il Milli Eğitim Müdürlüğü Veri Toplama İzin Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.02.2022-169777

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-16605029-44-43439448
Konu : Anket Uygulama İzni

14/02/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğünün 07.02.2022 tarihli ve 165072 sayılı yazıları.

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi (İ.Ö.) Tezsiz Yüksek Lisans Programı öğrencisi Andaç ERER, "Lise Öğrencilerinde Siber Zoraklık ve İnternet Bağımlılığı" konulu proje çalışmasına yönelik hazırlanmış olduğu anket ölçek formlarını İlgi yazı gereği Müdürlüğünüze bağlı Denizli ili Pamukkale ilçesinde bulunan resmi fen lisesi öğrencilerine uygulamak istemektedir.

Yukarıda adı geçen müracaat ile ilgili (Lisans/Lisansüstü/Doktora) öğrencileri ve Öğretim Görevlilerinin ilgi yazıları ekinde belirtmiş oldukları okullarda, (Ortaöğretim/İlköğretim/Okulöncesi) komuları ile ilgili anket çalışmalarının 2020/2 Nolu "Araştırma Uygulama İzinleri" Genelgesinde belirtilen esaslar gereğince; Okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde 2021/2022 eğitim-öğretim yılı içinde denetimi ilçe milli eğitim müdürlikleri ve okul/kurum idaresinde olmak üzere, kurum faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre, onaylı bir örneği Müdürlüğünüzde muhafaza edilen ve uygulama sırasında da müberrürlü ve imzalı örnekten çoğaltılan veri toplama araçlarının uygulanması, ilgili genelgenin 28. Maddesi ve "Araştırma İzni Başvuru Taahhütnamesi"nin 16. Maddesi gereği **sonuç raporunun çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde kurumunuz aracılığı ile gönderilmesi** Müdürlüğünüzce uygun görülmüştür.

Ohurlarınıza arz ederim.

Süleyman EKİCİ
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
14/02/2022
Hakkı ÜNAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

Kurumunuzca Müdürlüğümüzden talep edilen araştırma isteklerine ait Makam Onayı ve Müdürlüğümüzce Onay verilen anket formları ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Hakkı ÜNAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Anket Formları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : M Akif Ersoy Mah. 29 Ekim Bulv.No.174/1
Medeniyetli/DENİZLİ
İnternet Adresi: <http://denizli.meb.gov.tr>
E-Posta: slh20@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@slh01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Hüseyin ERKOÇ-V.H.K.İ. / Sefa GELMİŞ-Şef
Telefon No : 0 (258) 234 20 95
Faks : 0 (258) 234 20 99

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrakorgu.meb.gov.tr> adresinden 1354-29d5-34c8-9cd9f-2002 koda ile teyit edilebilir.

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5256&eD=BSNNSTE1U6&eS=169777> adresinden yapılabilir.

Ek 2: Veri Toplama Araçları (Ölçekler)

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda size yöneltilen sorular tezsiz yüksek lisans proje çalışması amacı ile sorulmaktadır. Yanıtlarınızın samimi olması çalışmanın güvenilirliği için önemlidir. Size uygun yanıtları doldurarak ve kutucuklara (x) işareti koyarak yanıtlayabilirsiniz. Destüğünüz için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz? K ( ) E ( )
2. Sınıfınız? .....
3. Yaşınız? .....
4. Kardeş sayınız? .....
5. Geçen dönem hangi başarı belgesini aldınız? Takdir ( ) Teşekkür ( ) Hiçbiri ( )
6. Günlük ortalama internet bağlanma süreniz? .....
7. Günlük ortalama oyun oynama süreniz? .....
8. Kendinize ait çalışma odanız var mı? .....
9. Evde internet bağlantınız var mı? .....

İNTERNET BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ

Kontrol Kaybı	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
İnternete uzun süreli bağlanmadığımda aklım internetle meşguldür.					
İnternete bağlı olup online olmadığımda aklım sürekli olarak internete takılıp kalıyor.					
Çok uzun süre internetten uzak kalmışsam, huzursuz ve sinirli oluyorum.					
İnternette önceden planladığımdan daha çok zaman harcıyorum.					
İnternette birkaç dakikalığına sörf yapmayı girip, bir türlü bırakamıyorum.					
İnternette geçirdiğim zamanı azaltmayı denedim ama sonuç alamadım.					
İnternet için harcayabileceğim paradan çok daha fazlasını harcıyorum.					

Daha fazla online kalma isteği

İnternette geçirdiğim zaman, başlangıçtaki dönemle karşılaştırılınca gitgide artıyor.					
İnternete daha fazla zaman ayırma isteğim, geçmişe göre sürekli artıyor.					

Başlangıçta sadece yapmam gereken işler için online etkinliklere vakit ayırıırken, şimdi internete daha fazla zaman ayırıyorum.					
İnternet etkinlikleri günlük yaşamımı giderek daha fazla yönlendiriyor.					

Sosyal ilişkilerde olumsuzluk

İnternet kullanmaya başladığımdan beri, bazı arkadaşlarım benden uzaklaştı.					
Çok değer verdiğim kişiler, internette çok fazla zaman harcadığımdan benden şikayetçi oluyorlar.					
Okul/meslek/aile ve benzeri yaşamımdaki verimliliğim internet kullanmam yüzünden azalıyor.					
Çok değer verdiğim kişiler bende, internet kullanmaya başladığımdan beri olumsuz yönde değişiklikler olduğunu söylüyorlar.					
İnternette daha fazla zaman geçirebilmek için sık sık sorumluluklarımı aksatıyorum.					
İnternet yüzünden bazen randevularımı kaçıyorum.					
Online dünyasını keşfettiğim andan itibaren başkalarıyla daha az zaman geçiriyorum.					
İnternette öylesine sık ve yoğun meşgul oluyorum ki bazen işverenlerimle /okulla /aile bireyleri ve benzeri ile sorunlarım oluyor.					

SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ

Aşağıda son birkaç ay içerisinde yaşadığınızla ilgili sorular sorulmaktadır. Lütfen en uygun cevabı işaretleyiniz.

1. Başka çocuklar aşağıdakilerin herhangi birini sanal ortamda sizi rahatsız etmek amacıyla kullanıyor mu? (Başınıza gelenleri işaretleyiniz, birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- Elektronik posta ile ( )
- Kişisel videolarınız ile ( )
- Yazılı mesaj ile (sms vb.) ( )
- Sosyal iletişim ağları ile ( )
- Resimli mesaj ile (mms vb.) ( )
- Sohbet odaları ile(chat) ( )
- Anında karşılıklı mesaj ile ( )
- Sanal ortamdaki oyunlar esnasında ( )
- Sizinle ilgili geliştirilen küçük düşürücü bir site ya da forum sitesi ile ( )

2. Aşağıdakilerden herhangi birini siz başka çocukları rahatsız etmek amacıyla kullanıyor musunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- Elektronik posta ile ( )
 Kişisel videolarınız ile ( )
 Yazılı mesaj ile(sms vb.) ( )
 Sosyal iletişim ağları ile ( )
 Resimli mesaj ile (mms vb.) ( )
 Sohbet odaları ile(chat) ( )
 Anında karşılıklı mesaj ile ( )
 Sanal ortamdaki oyunlar esnasında ( )
 Sizinle ilgili geliştirilen küçük düşürücü bir site ya da forum sitesi ile ( )

	Hiç	Neredeyse Hiç	Bazen	Hemen hemen her zaman	Her zaman
3. Başka bir çocuktan sizi fiziksel olarak incitmekle ilgili online(çevrimiçi) ya da yazılı mesaj alır mısınız?					
4. Başka çocuklar sizi kasıtlı olarak online (çevrimiçi) gruplardan çıkarır mı?					
5. Başka bir çocuk yazılı mesaj ya da online (çevrimiçi)ortamda size kaba bir şey söyler mi?					
6. Size kızgın olan bir çocuk sizi online gruplardan çıkarır mı?					
7. Güvenliğinizi tehdit eden yazılı ya da online (çevrimiçi) mesaj alır mısınız?					
8. Bir çocuk diğer çocukların sizden artık hoşlanmaması için yazılı ya da online (çevrimiçi) mesajlarla sizin hakkınızda yalan söyler mi?					
9. Başka bir çocuk tarafından isteklerini gerçekleştirmediğiniz takdirde sevmeyeceğinizi belirten online (çevrimiçi) mesajlar alır mısınız?					
10. Herhangi bir arkadaşın diğer arkadaşlarını sizden uzak tutacak, sizi aşağılayıcı mesajlar atar mı?					
11. İstediklerini yapmadığın takdirde, başka bir çocuktan fiziksel olarak incitici mesajlar alır mısınız?					
12. Online(çevrimiçi) kavgalarda bulunur musunuz?					
13. Başka bir çocuk online ortamda acımasız dedikodu, söylenti veya başka kırıcı bir şey göndererek ya da paylaşarak sizi küçümser mi?					
14. Başka bir çocuk sizin yerinize geçerek, itibarınız zedeleyecek ve arkadaşlık ilişkilerinize zarar verecek mesajlar gönderir mi?					
15. Başka bir çocuğun izniniz olmadan, sırlarınızı ve fotoğraflarınızı online(çevrimiçi) olarak paylaşması başınıza gelir mi?					
16. Online(çevrimiçi) ortamda başınıza gelen kötü bir şey için bir yetişkinden yardım istemek zorunda kaldınız mı?					

Ek 3: Ölçek Kullanım İzinleri

Andaç Eker

İnternet bağımlılığı ölçeği kullanım talebi

Kime: ozgenkorkmaz@gmail.com

2 Aralık 2021 22:57

İyi günler hocam. Ben Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde tezsiz yüksek lisans yapmaktayım. İzin verirseniz projem için sizin ölçeğinizi kullanmak istiyorum.

Andaç Eker
Müzik Öğretmeni
+90 505 222 65 65

Özgen Korkmaz

Ynt: İnternet bağımlılığı ölçeği kullanım talebi

Kime: Andaç Eker

2 Aralık 2021 22:58

Elbette kullanabilirsiniz. Kolay gelsin.
Prof. Dr. Özgen Korkmaz

Andaç Eker <andaceker@gmail.com>, 2 Ara 2021 Per, 22:57 tarihinde şunu yazdı:

[Andaç Eker adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

—
Prof. Dr. Özgen KORKMAZ
Amasya Üniversitesi Teknoloji Fakültesi
Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

📧 Gönderilen - andaceker@gmail.com Posta Kutusunda Bulunanlar

Andaç Eker

Ynt: İnternet bağımlılığı ölçeği kullanım talebi

Kime: Özgen Korkmaz

2 Aralık 2021 23:31

Desteğiniz için çok teşekkür ederim.

Andaç Eker
Müzik Öğretmeni

Özgen Korkmaz <ozgenkorkmaz@gmail.com> şunları yazdı (2 Ara 2021 22:58):

Gönderilen - andaceker@gmail.com Posta Kutusunda Bulunanlar

Andaç Eker

Siber Zorbalık ölçeği kullanım talebi

Kime: selku_1@hotmail.com

İyi günler hocam. Ben Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde tezsiz yüksek zorbalık ölçeğinizi kullanmak istiyorum.

Andaç Eker
Müzik Öğretmeni
+90 505 222 65 65

selda kucuk

Ynt: Siber Zorbalık ölçeği kullanım talebi

Kime: Andaç Eker

Merhaba,
Referans göstererek elbette kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim.
Sevgiler,

*Selda KUCUK AKDERE, MSc
Child Development Specialist*

*Republic of Turkey Ministry of Health
Health Services General Directorate
Autism, Special Mental Needs and Rare Diseases Department
P: +90 (312) 471 77 22*

ÖZGEÇMİŞ